

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Πέμπτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἑτησίαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

5 Μαρτίου 1878

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΟΝ ΤΗΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ
ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΙΑΟΥΛΗ

Ἄνδρες μισαύλη

ΤΩ ΜΙΑΟΥΛΗ.

Δὲν ἀπέθανεν ὁπότεν ἔκαιεν εἰς τὴν Μεθώνην
Ἐνα στόλον μετὰ κρότου,
Καὶ δὲν ἔλαβε τὴν τέφραν τῆς πυρᾶς λευκὴν σινδόνην,
Οὐδ' ὥς φυλοκράδοιόν του στέλεχος ἐνὸς δικρότου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν πόσῃν ἔδειξεν ἀνδρείαν!
Πρὸς τὸν θάνατον ἐστράφη,
Καὶ τοῦ χάροντος τὸ πλοῖον εἶδε μ' ὅσῃν ἀφοβίαν
Ἐβλεπεν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐχθρῶν τὰ πικρὰ σκάφη.

Τὸν ἀγαπητὸν Μονάρχην εἰς τὰ ἔσχατά του πλέον,
Μὲ καρδίας εἶδε πόνον,
Τοὺς υἱοὺς του καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἐδύστησεν ἐκπνέων,
Καὶ τοῦ ἔδωκε τὴν χεῖρα, ἥτις ἔπλασε τὸν θρόνον.

Εἰς τὰς Πέτρας, ὅταν πρώτῃν ναυμαχίαν ἐπεχείρει
Φοδερὰν κατὰ συστάδην,
Καὶ μετέβαλλον αἱ βόμβαι τοῦ πολεμικοῦ Ταγίρη
Τὴν αὐγὴν εἰς νύκτα μαύρην καὶ τὸν οὐρανὸν εἰς ἄδην,

Ἄντες ἀπὸ αὐτοῦ μόνος καὶ μ' ἐν σκάφος εἰς τρεῖς στόλους,
Κ' εἰς δειλὰς φωνὰς μὴ κλίνων,
Καὶ μὲ χάλκινο τρομβόνι ἀπειλῶν τοὺς εἰλους ὅλους,
Καὶ μὲ χεῖρα βρωμυλέαν τὸ πηδάλιον εὐθύων.

Τώρα κεῖται... γεγραμμένοι πόσαι ἡμιθέου πράξεις
Εἰς τὸ μέγα μέτωπόν του!
Ὡ ἐχθρέ! χωρὶς νὰ τρέμῃς, τώρα μόνον νὰ κυττάξῃς
Τώρα μόνον κατὰ πρώτον, δύνανται τὸ πρόσωπόν του.

Ἐπεσε, ὦ πρώτε στύλε τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος,
Καὶ ὁ θάνατος ἀρπάξει
Ἐκ ἑνὸς τοὺς προμάχους τῆς πατρίδος μας ἀπόνως,
ἢ ἢ ὁ δόξα μένει χίρρα, καὶ ὁ ξένος τὸ καυχάζεται.

Μὴ γελᾷς, ὦ φυλὴ νέα, καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα ξένη.
Τοῦ ἀγῶνός μας μνημεῖον
Μὲ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου καὶ κανὲν ἂν δὲν μᾶς μένη,
Θάπτεται τῆς ἱστορίας τὸ αἰώνιον διδάλιον;

Ἐξαλείφονται τὰ ὄρη, καὶ αἱ κορυφαὶ τῶν βράχων,
Καὶ τὰ τόσα μας πεδία,
Ὅπου βλάστησεν αἱ δάφναι τόσων μας λαμπρῶν προμάχων,
Αὐτὰ εἶναι τῶν Ἑλλήνων τὰ αἰώνια μνημεῖα.

Ἡ λαμπὰς ἐν ὅσῳ φέγγῃ τοῦ Ἥλιου 'ς τοὺς αἰθέρας,
Τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος
Θὰ φωτίξῃ θανάτους καὶ μεγάλας τὰς ἡμέρας,
Καὶ εἰς σὲ Μισαύλη δόξης θὰ ὑψοῦται μέγας θρόνος.

Θάπτεσαι εἰς τὴν ἑστὴν μας, 'ς τὸ τεθρυλλημένον μνημεῖον
Τοῦ λαμπροῦ Θεμιστοκλέους,
Κ' ἡ σκιά σου θέλει βλέπει μὲ χάριν τὸ λευκὸν κύμα,
Στάδιον τοῦ ἱεροῦ σου καὶ τοῦ ἱεροῦ του κλέους.

Γλύψετε εἰς τὸ μνημεῖον ποῦ θὰ κρύψῃ τὰ ὀστά του,
Ἐχθρικά ἐκατὸν πλοία,
Εἰς τὴν πρύμνην του δεμένα καὶ μὲ τὴν σημαίαν κάτου,
Κ' εἰς τοὺς πόδας του ἅς κλαίουσιν καὶ ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἀσία.

Καταΐσκει καὶ Μισαύλη! πρώτοι καὶ οἱ δύο ζῶντες
Ἐπὶ τὴν μεγαλοουργίαν ἦσθε
Καὶ εἰς μίαν παραλίαν, σήμερον ἀποθανόντες
Κ' ἐν μιᾷ τιμῇ καὶ δόξῃ, γείτων εἰς τοῦ ἄλλου κεῖσθε.

Μετὰ τὴν μεγάλην γένναν καὶ τῶν δύο σας ἐπίσης,
Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνας,
Τὰς μεγάλας τῆς δυνάμεως ἐξαντλήσασα ἡ φύσις,
Τοὺς ὁμοίους σας 'ς τὴν γῆν μας θὰ γεννήσῃ μετ' αἰῶνας.

Εἰς αἰώνων περιόδους, τοῦ αἰθέρος ὁδοιπόροι
Παρομοίως οἱ κομῆται
Φαίνονται μὲ χρυσὰ ἔχνη, φλογεροὶ καὶ φωτοφόροι,
Καὶ ἡ γῆ τὸν ἐρχομὸν των καὶ θαυμάζει, κ' ἐνθουσιάζεται.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΟΥΤΣΟΣ.

Ἡ ἐπομένη πραγματεία ἀπηγγέλλη ὑπὸ τοῦ ἐν Δρέσδῃ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας F. Schultze ἐν μεγάλῃ ὁμηγύρει λογίων καὶ πολλῶν κυριῶν ἐν ἱένῃ τῆς Σάξωνίας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας εἶνε ἐνδιαφέροντα, μεταφέρομεν εὐχαρίστως ἀπασαν ταύτην τὴν πραγματείαν εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἥτις ἐπιβρίπτουσιν πολλὰ φῶς ἐπ' ἐνὸς τῶν σκοτεινῶν ζητημάτων τῆς ἀνθρωπολογίας, καὶ γεγραμμένην ὑπὸ φιλοσόφου, στηρίζοντος τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως, τῶν μόνων τούτων ἀσφαλῶν καὶ ἀσαλεύτων βάσεων πρὸς οἰκοδομίαν συστήματος φιλοσοφικοῦ.

ΣΠ. ΜΗΤΑΓΡΑΚΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Ἐάν σήμερον κατέρχωμαι ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ἑδρας τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν καὶ ἀπὸ τῶν φωτεινῶν νεφῶν τοῦ ἀπολύτου εἰς τὸ οὐχὶ ἀδιάφορον μικρὸν ζήτημα ἀνθρωπολογικῆς τιμῆς τῶν χυτρών τοῦ μαγειρείου ἐπιθεωρήσεως, δικαιολογῶ, νομίζω, τὴν ἐπιχειρήσιν μου, ἀναφέρων ὑμῖν, ὅτι δὲν λείπουσι σημεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ μαγειρικῆς, μὴ λαμβανομένης, ἐννοεῖται, ὑπ' ὅψιν τῆς κοινῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀντικειμένου, καὶ τοῦ ὅτι δύναται καὶ ὁ φιλόσοφος διὰ τοῦτο νὰ προβῇ εἰς μελέτην καὶ σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης πράξεως. Ὁ μέγας π.χ. γερμανὸς φιλόσοφος Ἐμμ. Κάρτιος εἶχε τοσαύτην περὶ τὰ τῆς μαγειρικῆς καὶ τὰ τοῦ μαγειρείου ἐμπειρίαν, ὥστε ὁ φίλος αὐτοῦ Χίππελ εἶπέ ποτε περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅπως ἔγραψε «Κριτικὴν τοῦ ὁρθοῦ λόγου» ἠδύνατο νὰ γράψῃ καὶ «Κριτικὴν τῆς μαγειρικῆς». Βιβλίον δέ τι γερμανικόν, ἐπιγραφόμε-

μενον «Τὸ πνεῦμα τῆς μαγειρικῆς», ἀποδίδει εἰς τὴν τέχνην ταύτην μέγιστον ἰδανικὸν ὕψος ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἰδανικὸν τῶν ἄλλων τεχνῶν. Ἐτερος δὲ διάσημος συγγραφεὺς, ὁ *Bridat Sabarin*, ἐπραγματεύθη περὶ μαγειρικῆς φιλοσοφικῶς καὶ μετ' ἱκανῆς εὐφυΐας. Καὶ ἡ φυσιολογικὴ δὲ ψυχολογία πειράται νὰ καταδείξη τὴν σχέσιν τῶν εἰδῶν τῶν τροφῶν πρὸς τὰς διαφόρους διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπινου θυμικοῦ. Τέλος δὲ τίς ἀγνοεῖ, ὅτι φιλόσοφοί τινες ὕλισται, τόσῳ προήγαγον τὴν συνάφειαν ταύτην τῶν τροφῶν πρὸς τὸ θυμικόν, ὥστε ἐξήνεγκον τὸ ὁλέθριον διὰ τὰς συνεπείας αὐτοῦ συμπεράσμα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσεται διανοητικῶς κατὰ τὴν τροφήν, ἣν τρώγει, εἰπόντες «ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὅ,τι τρώγει»; Ἐνεκα τῆς συναφείας λοιπὸν τῆς μαγειρικῆς μετὰ τῆς φιλοσοφίας, νομίζομεν, ὅτι τὸ ἀντικείμενον δεόν νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν.

Ἐπειδὴ ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως τῆς μαγειρικῆς ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ περὶ τὴν δευτέραν ἀσχολούμενος οὐδόλως πρέπει νὰ ἀμελή καὶ τῆς πρώτης· διότι ὁ θέλων νὰ παραγάγῃ τι ὅλον, ἀνάγκη νὰ κατασκευάσῃ αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν ἐλαχίστων μερῶν, ἄλλως προσκρούει εἰς τὸν ἐπαγωγικὸν χαρὰκτῆρα τῆς νεωτέρας επιστήμης, ἥτις ἐκ τῶν καθέκαστα πολυαριθμῶν περιπτώσεων ἐξάγει γενικὰ συμπεράσματα. Καὶ ἡ μέθοδος λοιπὸν τῆς επιστήμης ἐκβιάζει τὸν φιλόσοφον ν' ἀσχοληθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Τὸ μαγειρεῦν τροφὰς ἡ εἶναι συνίσταται εἰς τὴν παρασκευὴν αὐτῶν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ κατεργασίαν πρὸς εὐχερεστέραν αὐτῶν ἀφομοίωσιν ἐν τῷ σώματι. Ἡ ἐψησις λοιπὸν εἶνε πρᾶξις τεχνική, ἀπαιτοῦσα πῦρ, ἐψητήρια σκεύη, τεχνητὰ ἐργαλεῖα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα διότι προϋποθέτει πολλὰ τεχνητὰ παρασκευάσματα, εἰκάζομεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐμαγεύοντο ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῶν εἰς πολυαριθμούς πως κοινωνίας τὰς τροφὰς, καὶ δὴ ὅτι ἡ ἐψησις εἶνε προϊόν ἀνωτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι δὲ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσωσιν τότε οἱ ἄνθρωποι ἄνευ μαγειρικῆς, μάλιστα δὲ ὅτι καὶ σήμερον δύνανται νὰ ζήσωσιν ἄνευ αὐτῆς τρώγοντες ὠμὸν κρέας καὶ ὠμοὺς καρπούς, ἀποδεικνύουσι τὰ πράγματα. Ἦθελον δὲ παρεκκλίνει μακρὰν τοῦ προκειμένου ὑμῖν θέματος, ἂν ἐπελαμβάνομην ἐνταῦθα τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τούτου· ὁ βουλούμενος δύναται νὰ εὕρῃ ἀφθόνους ἀποδείξεις εἰς τὴν *Ἐθρολογία* τοῦ *Oscar Peschel*.

Τὸ πῦρ εἶνε τὸ πρῶτον πρὸς ἐψησιν βοήθημα. Ἐὰν λοιπὸν υποθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρξέ ποτε χρόνος, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι ἠγνόουν τὸ πῦρ, καὶ ἡ ἐψησις βεβαίως δὲν ἦτο ἐν χρήσει. Ἀλλ' ἔχον

μεν ἄρ' ἂν γένοιτο πρὸς παραδοχὴν τοιούτου τινος προϋπάρχοντος ἀπύρου χρόνου; Ἐὰν ἀναδράμωμεν εἰς παλαιὰς καὶ νεωτέρας πληροφορίας, ὄντως ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ἠγνοῦντες τὸ πῦρ. Ἀλλ' ἀκούσωμεν τὰς ἰδίας ταύτας πληροφορίες καὶ ἐξετάσωμεν διὰ βραχείων.

Ὁ ἱεραπόστολος πάτερ *Lasfleur*, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*Mœurs des sauvages Américains*», ἐν ἔτει 1724, γράφει κατὰ τὸν ὅτι ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἠγνοῦντες τὸ πῦρ· ἀποδείξιν τοῦλάχιστον τούτου δὲν φέρει. Ὁ πάτερ *Λομβάρδος*, Ἰησουΐτης, ἐπισκεφθεὶς τῷ 1730 τὸ *Κουρού* εἰς τὴν γαλλικὴν ἀποικίαν *Γουάναν*, ἄνω τῆς *Βραζιλίας*, περιγράφει τὴν φυλὴν τῶν Ἀμικουάνων τοῦ ποταμοῦ *Οὐαπόκ*. «Ὁ λαὸς οὗτος, λέγει, ὁ τέως ἄγνωστος, εἶνε ἀγριώτατος· οὐδόλως γνωρίζει τὸ πῦρ». Ἀλλὰ καὶ ἡ εἰδήσις αὕτη μὲν ἀναπόδεικτος. Ἐπίσης ὀλίγον δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἀναπόδεικτον ῥῆσιν τοῦ *Πλουτάρχου*, ὅτι ὑπάρχουσι γέννη τινὰ ἀνθρώπων «χωρὶς πυρὸς ποιοῦμενα τὴν διαίταν».

Κατὰ τὰς γαλλικὰς ἐκστρατείας ἐπὶ τῆς *ΙΔ'* καὶ *ΙΕ'* ἑκατονταετηρίδος εἰς τὰς *Καναρίους* νήσους, οἱ νῦν ἐκλελοιπότες αὐτόχθονες αὐτῶν, οἱ *Γουάγχοι*, ἐγνώριζον οὐ μόνον ν' ἀνάπτωσι πῦρ, ἀλλὰ καὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Εἰς βιβλίον τι ὁμῶς γραφὲν περὶ τὰ μέσα τῆς *ΙΣ'* ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρει ὁ *Ἀρτῳριος Γαλβάρο* «ὅτι οἱ κάτοικοι οὗτοι πρὸ παρελθόντων χρόνων ἔτρωγον ὠμὸν τὸ κρέας ἐνεκεν ἐλλείψεως πυρός». Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς διηγεῖται καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ ἀνθρώπων ἠγνοούντων τὸ πῦρ. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1529 ὁ *Alvaro de Saavedra* ἐπλευσεν ἀπὸ τῶν *Μολούκων* νήσων πρὸς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τοῦ *Μεξικοῦ*, ἀνεκάλυψε μεταξὺ τῆς 10" ἢ 12" β. πλ. πληθὸς μικρῶν ἀλιτανῶν νησιδρίων, πεφυτευμένων ὑπὸ χλόης καὶ φοινίκων, τὰς ὁποίας ὠνόμασε *Κήπους Luis Jardines*. «Οἱ αὐτόχθονες, λέγει οὗτος, δὲν εἶχον οἰκιστὰς ζῶα, ἦσαν ἐνδεδυμένοι διὰ λευκοῦ ἐκ χάρτου ὑφάσματος, ἀντὶ ἄρτου ἔτρωγον κοκκοκάρυα καὶ ὠμοὺς ἰχθύς, τοὺς ὁποίους ἤγρευον διὰ τῶν λέμβων, ἃς κατεσκευάζον ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ παράλια αὐτῶν ἐκβραζομένων ξύλων διὰ τῶν κογχίνων αὐτῶν ἐργαλείων. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐφοβοῦντο βλέποντες τὸ πῦρ, διότι οὐδέποτε εἶχον ἰδεῖ αὐτό». Ἡ πληροφορία αὕτη συνάδει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἄνοιαν τοῦ πυρὸς μετὰ τῶν λοιπῶν ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῶν οἰκούντων τὰς *Καναρίους* νήσους καὶ πηγάζει ἐξ αὐτόπτου μάρτυρος. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν καὶ ταύτην μῦθον, καὶ ἐὰν καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι μαρτυρίαι ἀποδειχθῶσιν ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς ὡς ἀνακριβεῖς.

Ἐν ἔτει 1700 διηγεῖται ὁ Ἰησουΐτης πάτερ

Le Gobien, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*Histoire des Isles Marianes*», περὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων *Μαριάνων* τὰ ἐξῆς· «Ἐκπληκτικὸν λίαν καὶ ἀπίθανον εἶνε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι οὐδέποτε εἶδον πῦρ. Τὸ ἀναγκαϊότατον τοῦτο στοιχεῖον ἦτο παρ' αὐτοῖς ὅλως ἄγνωστον. Δὲν ἐγίνωσκον οὔτε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, οὔτε τὰς ἰδιότητας· ἐξεπλάγησαν δὲ τὰ μέγιστα ὅταν κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τοῦ *Μαγελάνου* εἶδον κατὰ πρῶτον ἐπὶ μιᾶς τῶν νήσων αὐτῶν πῦρ, ὅπερ κατέκαυσε περὶ τὰς 50 καλύβας πρὸς τιμωρίαν διὰ τὰς ἐνοχλήσεις, ἃς οἱ ἄνθρωποι οὗτοι παρέσχον εἰς τὸν *Μαγελάνον*. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐθεώρουν τὸ πῦρ ὡς εἶδος τι ζώου, προσφυσμένου ἐπὶ τῶν ξύλων καὶ κατατρώγοντος αὐτά· ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι, οἵτινες ἐπλησίασαν πρὸς αὐτὸ, ἐκάησαν, ἐξεπλάγησαν οἱ λοιποὶ, μόνον δὲ πόρρωθεν προσέβλεπον εἰς αὐτὸ, ἐκ φόβου, ὡς ἔλεγον, μὴ δηθῶσιν ἢ πληθθῶσιν ὑπὸ τῆς θανατηφόρου ἀναπνοῆς τοῦ φοικώδους τούτου ζώου».

Ἀλλὰ πόθεν ἠρύσθη τὰς εἰδήσεις ταύτας ὁ *Le Gobien*, ὅστις ἔγραψεν 180 ἔτη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν *Μαριάνων* καὶ *Φιλιππίνων* ὑπὸ τοῦ *Μαγελάνου*; Ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν ὅτι ὁ σύντροφος τοῦ *Μαγελάνου* Ἀντώνιος *Πιγαφέττας* περιέγραψε κατ' ἑκτασιν τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν νήσων ἐκείνων, οὐδαμοῦ δὲ οὔτε ὑποδηλοῖ καὶ, ὅτι τὸ πῦρ ἦτο παρ' αὐταῖς ξένον. Βεβαίως δὲ δὲν ἤθελε διαφύγει τῆς προσοχῆς αὐτοῦ γεγονὸς τόσῳ ἀξιοπερίεργον. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ὁ *Le Gobien* ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν ἐτέρου τινὸς συγγράμματος τοῦ *Horn*, γράσαντος 130 ἔτη μετὰ τὸν *Πιγαφέτταν*, περὶ τῆς ἀρχηγόνου καταστάσεως τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν, ἐνθα ἀναφέρονται φυλαὶ τινες μὴ ἔχουσαι πῦρ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ *Horn* ἀναφέρει καὶ τοὺς ἡδη μνημονευθέντας κατοίκους τῶν *Φιλιππίνων* καὶ τοὺς τῶν *Κήπων* νήσων, περὶ ὧν εἶδομεν, ὅτι ὑπάρχει ἀμφιβολία ἂν μετεχειρίζοντο πῦρ, παρειαγεί δ' ἐξ ἰδίας γνώμης καὶ τοὺς κατοίκους τῶν *Φιλιππίνων*, καὶ ἐπειδὴ ὁ *Μαγελάνος* εἶχεν ἀνακαλύψει συγχρόνως τὰς *Φιλιππίνους* καὶ *Μαριάνους*, ἐκ τούτου φαίνεται συνεπείραινεν ὁ *Le Gobien* ὅτι ὅ,τι ἀρμόζεται διὰ τὰς *Φιλιππίνους* νήσους ἀρμόζεται καὶ διὰ τὰς *Μαριάνους* καὶ διὰ τοῦτο ἀναφέρει τοὺς κατοίκους αὐτῶν ὡς μὴ μεταχειριζομένους τὸ πῦρ. Καὶ ἡ διήγησις λοιπὸν αὕτη φαίνεται ἡμῖν φαντασιώδης, καθόσον μάλιστα δυνάμεθα καὶ ν' ἀποδείξωμεν πόθεν ὁ Ἰησουΐτης οὗτος ἔλαβε τὰ καθέκαστα μέρη τοῦ μύθου τούτου, ὃν ἀναφέρει. «Κατ' ἀρχὰς, λέγει, ἐθεώρουν οἱ κάτοικοι τὸ πῦρ ὡς ζῶον προσφυσμένον ἐπὶ τοῦ ξύλου καὶ καταβιβρώσκον αὐτό». Ἡ γνώμη αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τῶν *Αἰγυπτίων*· «Οἱ *Αἰγύπτιοι* νομίζουσιν, ὅτι τὸ πῦρ εἶνε ζῶον· ἂν ἀποκρούμεν ὡς ἀνακριβεῖς τὰς

ἐμφυχον κατεσθίον πᾶν ὅ,τι συλλάβῃ, κορεσθὲν δὲ τροφῆς συναποθνήσκει μετὰ τῆς καταποθείσης βορᾶς». Τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ μύθου, ὅτι οἱ κάτοικοι ἐπλησίασαν πρὸς τὸ πῦρ ἀφόβως καὶ μετ' ἐκπλήξεως, καὶ ὅτι τότε μόνον ἀπεμακρύνθησαν, ὅταν ἐδήχθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὑπομνηστικῶς χωρίον τι τοῦ ἀρχαίου γεωγράφου *Πομπωνίου Μέλα*· «Ἐν *Αἰθιοπία* ζῶσιν ἄνθρωποι, οἵτινες τόσῳ πολὺ ἐχάρησαν ὅταν εἶδον πῦρ κατὰ πρῶτον, ὥστε ἐνηγκαλίσθησαν τὰς φλόγας καὶ ἐκρυψαν καίμενα πράγματα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν μέχρις οὗ ἐκάησαν».

Ἡ τελευταία τέλος πληροφορία, ἣν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1830 περὶ τοῦ ἔτους. Εἰς τὸ σύγγραμμα περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκστρατείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπὸ τὴν διοικητὴν *Wilkes*, ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς νήσου *Φακκάφω*· «Οὐδαμοῦ ἀνευρέθη ἔχνος θέσεων, ἐν αἷς ὑπεδεικνύετο πως ἐψησις τροφῶν, οὔτε εἶδομεν ἔχνος πυρός· πιστεύεται δὲ, ὅτι τρώγουσιν οἱ κάτοικοι τὰς τροφὰς αὐτῶν ὠμάς. Ὑποστηρίζεται δὲ ἡ γνώμη αὕτη καὶ ἐκ τῆς ἐπιμελείας καὶ περιεργείας μετ' ἧς οἱ ἐγγήριοι ἐθεώρουν πῶς ἐκ τοῦ χάλυβος καὶ τοῦ λίθου ἀνεπὶ ἠδὼν σπινθήρες καὶ πῶς ἐξήρχετο καπνὸς ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν σιγαρίζοντων». Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ὑπάρχουσι πληροφορίες, δι' ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ πῦρ ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς κατοίκους τούτους. Ὁ ἐθνογράφος τῆς ἐκστρατείας ταύτης *Halle*, οὐ μόνον μνημονεύει καπνοῦ ἀποθρῶσκοντος ἀπὸ μιᾶς τῶν γειτόνων νήσων, ἐνομαζομένης *Υόρκης*, ὡς σημείου ὅτι ἦτο κατακημένη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ λεξιλόγιον τῆς γλώσσης τῶν κατοίκων τῆς *Φακκάφω* ἀναφέρει τὴν λέξιν *αφί*, σημαίνουσαν πῦρ. Πλὴν τούτου, ὀλίγα τινὰ ἔτη βραδύτερον διηγεῖται ἡμῖν ὁ ἱεραπόστολος *Γ. Τύριερ* μῦθον ἐγγήριον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πυρός, ὑπομνηστικόντα τὸν Ἑλληνικὸν τοῦ Προμηθέως, τὸν ὁποῖον θέλομεν ἀναφέρει παρακατιόντες· εἶτα ὁμιλεῖ περὶ διαφόρων ἐπὶ τοῦ πυρὸς διατάξεων, ἐξ ὧν εἰκάζομεν, ὅτι δυνατόν ὁ *Wilkes* νὰ περιέπεσεν εἰς πλάνην ἀρνηθεὶς τὴν γνώσιν τοῦ πυρὸς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς *Φακκάφω*. Διότι κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ταύτας διατάξεις ἀπηγορεύετο τοῖς κατοικοῖς τὸ ἀνάπτειν φῶς ἢ πῦρ ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἐν ὥρᾳ νυκτός· καὶ πρὸς ἐψησιν δὲ τῶν φαγητῶν ἦτο ἐν χρήσει κοινόν τι μαγειρεῖον, ὥστε τὰ ἔχνη τοῦ πυρὸς ἔλλειπον ἐντελῶς ἀπὸ τῶν οἰκίδων. Ταῦτα πάντα, πρὸς δὲ ἡ βρώσις ὠμῶν ἰχθύων, ἡ ἐκπληξίς τῶν ἐγγήριων ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καπνοῦ τῶν ξένων καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀγνώστου εἰς αὐτοὺς χάλυβος καὶ πυρίτου λίθου, ὤθησαν τὸν *Wilkes* νὰ φαντασθῇ, ὅτι οἱ νησιῶται ἐκαῖνοι δὲν ἐγνώριζον ὅλως τὸ πῦρ.

διηγήσεις περί ανθρώπων, οἵτινες καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πιθανῶς δὲν ἐγνώριζον τὸ πῦρ, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ πράξωμεν ταῦτο ἀναγκινώσκοντες διηγήσεις ἐξιστορούσας ἰδιαιτέρας τινὰς μεταβατικάς περιόδους, δηλαδή διηγήσεις περί ανθρώπων, οἵτινες γνωρίζουσι μὲν καὶ μεταχειρίζονται τὸ πῦρ, δὲν δύνανται ὅμως αὐτοὶ μόνοι ν' ἀνάψωσιν αὐτό.

Ὁ Backhouse ἤκουσέ ποτε ἐγγωρίου τινὸς τῆς νήσου τῆς Αὐστραλίας Τασμανίας διηγουμένου, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ πρὸ τῆς μετ' Εὐρωπαϊκῶν γνωριμίας δὲν εἶχον οὐδὲν μέσον ν' ἀνάπτωσι πῦρ, ὅτι εἶχον λάβει αὐτὸ ὡς δῶρον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι κατὰ τὰς ὁδοιπορίας αὐτῶν αἰετοὶ ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πυρσούς, ἐὰν δ' οὗτοι κατ' ἀτυχίαν ἐσθύνοντο, ἤναπτον αὐτοὺς ἐκ τῆς μὴ ἀποσβεσθείσης τέφρας τοῦ τελευταίου αὐτῶν σταθμοῦ, ἢ ἐὰν τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, ἔφερον τὸ πῦρ ἐξ ἄλλων ὁμόρων φύλων. Ἡ περιέργος αὕτη εἰδήσις ἐπιβεβαιούται ἐντελῶς καὶ ὑπὸ ἄλλου ἐρευνητοῦ, τοῦ Hillingan. Κατ' αὐτὸν ἐν Τασμανίᾳ ὑπάρχει ὁ μῦθος, ὅτι τὸ πῦρ ἐρρίφθη δίκην ἀστέρους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ δύο ἐγγωρίων Τασμανῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων εἰσέτι. Οὗτοι δὲ εἶνε οἱ δίδυμοι ἀστέρες, οἱ ὑφ' ἡμῶν ὀνομαζόμενοι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης. Οὕτως οἱ Τασμανοὶ ἔχουσι μὲν τὸ πῦρ, δὲν δύνανται ὅμως αὐτοὶ ν' ἀνάψωσιν, ἀλλὰ φέρουσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν. —Καὶ ἐν τῷ συλλόγῳ τῆς Βρετανικῆς ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1864 διηγήθη ὁ Mac Donall Stuart, ὅτι οἱ ἐγγωριοὶ τῆς δυτικῆς Αὐστραλίας δύνανται, τρέχοντες δύο τεμάχια ξύλου ὑπεράνω σωροῦ ξηροῦ χόρτου, ν' ἀνάψωσι πῦρ· εἰς τὰ βόρεια δὲ αὐτῆς ἡ πρᾶξις αὕτη εἶνε ἄγνωστος· οἱ ἄνθρωποι φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς πυρσούς, οἵτινες ὅταν σβεσθῶσιν ἀναγκάζουσι τοὺς Αὐστραλιανούς νὰ πορεύονται μακρὰν πρὸς ἀναζήτησιν πυρὸς ἀπὸ ἄλλων φύλων.

Δι' ἡμᾶς τοὺς διὰ τῶν πυρῶν τάχιστα παράγοντας πῦρ, αἱ πληροφορίες αὗται, καίπερ ὑπὸ ἀξιόπιστων παρατηρητῶν λεγόμεναι, φαίνονται ἀπίθανοι. Ἀλλ' ἐὰν σκεφθῶμεν, ὅτι τὰ πυρεῖα ἡμῶν παράγουσιν ἀστραπηδὸν πῦρ, διότι κατασκαυάζονται διὰ πολυπλόκου ἐργασίας καὶ προπαρασκευῆς ὑπὸ πολυαρίθμων χειρῶν καὶ ὅτι φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς δολιχὴν βιομηχανίαν, ὅτι πρὸ 50 μόλις ἔτων καὶ παρ' ἡμῖν τόσῳ ἥτο κοπιώδης ἡ παραγωγή πυρὸς διὰ τοῦ χάλυβος καὶ τοῦ λίθου, ὥστε ἐπρωτίμων ἐνίοτε οἱ ἄνθρωποι ν' ἀφίνωσι τὸ πῦρ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐν τῇ ἐστίᾳ ὑπὸ τὴν τέφραν, ὅπως καὶ νῦν ἐτι συμβαίνει εἰς πολλὰ χωρία· ἐὰν ἀναλογισθῶμεν εἴτα ὅτι ἡ παραγωγή τοῦ πυρὸς παρὰ τοῖς ἀγρίοις διὰ τριβῆς δύο ξύλων εἶνε ἐτι ἐργαστέρα, ἀπαιτοῦσα ἐνίοτε πολὺν ἔργασίαν πολλῶν ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, ὅτι ἐνεκὰ τοῦτου πολλὰ

ἄλλα ἄγρια φύλα ζητοῦσι νὰ διατηρῶσι τὸ πῦρ ἄσβεστον, π.χ. οἱ Ἀνδαμάνοι ἐντὸς τῶν κοίλων κορμῶν τῶν δένδρων, ὅπως οἱ μεταξὺ Μισισισίπη καὶ Μισσούρη οἰκοῦντες Σιούξιοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς, ὅτι ἐνεκὰ τῆς δυσχερείας ταύτης οἱ ἱερεῖς φύλου τινὸς Ἰνδιάνων, ὀνομαζομένου τῶν Μουσκόγε, ἐκλήθησαν πυρκαεῖς, ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρὰ τοῖς ἀγρίοις Δαμαράς τῆς Ἀφρικῆς αἱ θυγατέρες τοῦ ἡγεμόνος εἰσὶν ὑποχρεωμέναι νὰ διατηρῶσιν ἄσβεστον πῦρ, ὡς ἄγιον θεωρούμενον καὶ τιμώμενον, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀνακαλύπτουσι τὴν ἀληθῆ ἀρχὴν τῶν Ἑστιάδων, τῶν νεῶν τῶν ἐθνικῶν καὶ τῆς αἰωνίου λυχνίας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἐὰν τέλος πρὸς τοῦτοις ἀνευρίσκωμεν καὶ πρὸ ἡμῶν τὰ στοιχειώδη ἔργα τῆς χρονικῆς ἐκείνης περιόδου, καθ' ἣν τὸ πῦρ, οὕτως εἰπεῖν, ἐτιθασσεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὕτως ὥστε πολλοὶ λόγοι ἐπικυροῦσι τὸ ἀληθές τῶν μαρτυριῶν, ὧν πρὸ ὀλίγου ἐμνήσθημεν, τότε ἤθελε φανῇ εἰς ἡμᾶς ἥττον ἀμφίβολον τὸ στάδιον τῆς μεταβάσεως, οὕτως ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω.

Ἀλλ' εἰμεθα ἡναγκασμένοι νὰ προχωρήσωμεν καὶ περαιτέρω εἰς τὰ συμπεράσματα ἡμῶν· ν' ἀναχθῶμεν δηλ. ἀληθῶς εἰς χρόνους καθ' οὓς οἱ ἄνθρωποι οὐδέποτε ἐποιούντο χρῆσιν πυρὸς. Τί δὲ μᾶς ἐξαναγκάζει πρὸς τοῦτο;

Πρῶτον, πᾶν ὅ,τι ὑποστηρίζει τὴν νεωτέραν θεωρίαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ὧν ἀτελεστέρων. Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ὀρθή, ἀναγκαῖα ταύτης συνέπεια εἶνε καὶ ἡ ὑπαρξὶς ἀνθρώπων ἀπύρων.

Δεύτερον, ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως τοιοῦτου χρόνου συνηγορεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀναψὶς τοῦ πυρὸς παρ' ἀπασι τοῖς λαοῖς, οὐδ' αὐτῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐξαρουμένων, εἶνε τέχνη κοπιωδέστατη καὶ πολὺπλοκος, ἥτις, ὅπως καὶ πᾶσα ἄλλη τέχνη, θὰ ἔλαβέ ποτε τὴν ἀρχὴν αὐτῆς δι' ἀκόμψων κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἐργαλείων.

Τρίτον, ἡ ἱερότης τοῦ πυρὸς ἡ παρ' ἀπασι τοῖς μὴ ἀνεπτυγμένοις λαοῖς ἀπαντῶσα, καὶ ἥτις οὐδόλως εἶνε κατωτέρα, οὕτε θεωρεῖται ὡς δευτερεύουσα συνέπεια τῆς λατρείας τοῦ Ἥλιου. Ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος σχετίζεται καὶ οἰκειοῦται οἰονδήποτε κατὰ πρῶτον ἐπιβληθὲν διὰ τοῦ μεγαλείου φυσικὸν φαινόμενον, τοσούτω τοῦτο ἀποβάλλει κατὰ μικρὸν τὸν σεβαστὸν φόβον ἢ τὸν δι' αὐτοῦ παραγόμενον θαυμασμόν, ὅστις ἐπλήρωσε κατ' ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον ἱερᾶς φρίκης καὶ ἡγάγεν αὐτὸν εἰς θρησκευτικὴν λατρείαν. Ὅσῳ ὅμως νεώτερον καὶ πρωτοφανές εἶνε τὸ φαινόμενον τοῦτο, τοσούτω πληροῦ αὐτὸ ἀξιοσεβαστος φρίκη. Οὕτως ὁ γενικὸς θρησκευτικὸς σεβασμὸς τοῦ πυρὸς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους ἀποδεικνύει ἡμῖν, ὅτι τὸ φαινόμενον

τοῦτο ἦτο ἐτι σχετικῶς νέον, ὅτι ὁ χρόνος καθ' ὃν ἤρξατο τὸ πῦρ νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἀνέρχεται πολὺ μακρὰν, καὶ ὅτι ὑπῆρξε ποτε αἰὼν, καθ' ὃν οἱ ἄγριοι ἄνθρωποι οὐδέποτε μεταχειρίζοντο αὐτό.

Περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιοῦτου χρόνου συνηγοροῦσι τέταρτον καὶ ὅλαι αἱ πληροφορίες περὶ ἀπύρων ἀνθρώπων, ἃς ἀνεφέρωμεν ἀνωτέρω. Ἀλλὰ δὲν ἀπεδεξάμεν ἀπάσας ἀνακριθεῖς; Βεβαίως. Ἐκάστη εἰδήσις περὶ τοῦτου ἢ ἐκείνου τοῦ σήμερον ζῶντος ἐτι φύλου, ἀπεδείχθη ψευδής. Ἐὰν ὅμως ἐρωτήσωμεν ποῖον εἶνε τὸ ἀρχικὸν αἷτιον τῆς γειέσεως τῶν εἰδήσεων τούτων, αἵτινες καὶ ἐν τῇ ἀρχαίότητι καὶ τανῦν εὐρέθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, αἱ πληροφορίες αὗται λαμβάνουσιν ἄλλην ὁλως σημασίαν. Πρὸς σαφῆνειαν τοῦ πράγματος ἃς ἀναφέρωμεν συγγενές τι παράδειγμα. Αἱ καθ' ἡπασαν τὴν οἰκουμένην διαδεδομέναι παραδόσεις περὶ δράκων· εἰσὶ μῦθοι, διότι θεβαίως δὲν ὑπάρχουσι δράκοντες· ἀλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι ἀνευρέθησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης καὶ ἐπομένως ἡ γενικὴ αὕτη διάδοσις ἔχει ἀρχὴν τινα καὶ σημασίαν. Τὰ ἀνορυχθέντα τῶν ζῶων ἀπολιθώματα δεικνύουσιν ἡμῖν, ὅτι εἰς προτέρους χρόνους, ἢ μᾶλλον αἰῶνας, ἔζων τοιαῦτα φρικώδεις μορφὰι ζῶων. Οἱ μῦθοι λοιπὸν οὗτοι ὑποδεικνύουσιν τι ἱστορικὸν, τὴν ἀνάμνησιν τῶν ζώων ἐκείνων μορφῶν. Λέγοντες δὲ τοῦτο δὲν ἀποφαινόμεθα θεβαίως, ὅτι οἱ μῦθοι οὗτοι κατὰγονται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς δευτερογενούς ἐκείνης περιόδου, τῆς οἰκουμένης ὑπὸ σαυρωδῶν θηρίων, διότι πᾶς τοιοῦτος ἰσχυρισμὸς ἀντιβαίνει εἰς τὰ ἐξαχόμενα τῆς παλαιοντολογικῆς ἀνθρωπολογίας, ἀλλ' ὅτι πλῆθος τοιούτων μύθων προεκλήθη ὅντως καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς διὰ τῆς τυχαίας ἀνευρέσεως τῶν λειψάνων τῶν σαυρωδῶν ζῶων ἐν τοῖς προγενεστέροις ἐκείνοις χρόνοις. Τοῦτο δ' ἀπέδειξεν ἀναντιρρήτως ὁ ἀγγλῖνος καὶ λίαν ἐπιφυλακτικὸς Ἐδουάρδος

1. Ὡς γνωστὸν ἡ νεωτέρα γεωλογία, ἀνατρέψασα τὴν οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζομένην θεωρίαν τῶν ἀλλεπαλλήλων κατακλυσμῶν τοῦ Cuvier, θεωρεῖ τανῦν ὡς γεγονὸς τετελεσμένον καὶ συνᾶδον πρὸς ὅλην τὴν λοιπὴν σειρὰν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅτι τὰ ἀπολειθωμένα ὄντα, αἵτινα ἀνευρίσκονται τεταμμένα ἐντὸς τῆς γῆς, εἰσὶ τὰ κατὰ μικρὸν καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐν τῇ ἀπείρῳ διαστήματι τοῦ χρόνου ἀναπτυχθέντα καὶ ὑπάρξαντα ἐν τῇ ζωῇ ζῶα, αἵτινα, ἐνεκὰ πολλῶν καὶ ποικιλοτάτων λόγων ἐκλείψαντα, διετηρήθησαν ὡς σκελετοὶ ἢ καὶ μετὰ τῶν σαρκῶν αὐτῶν μέχρι σήμερον. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα γεωλογικὴ ἀλλοίωσις ἐπῆρχετο βραδύτατα καὶ κατὰ μικρὸν καὶ κατεκάλυπτε πάντα τὰ νεωτέρας χρονικῆς περιόδου ζῶα, ὅσῳ βαθύτερον τανῦν ἐντὸς τῆς γῆς ἀνασκάπτουμεν, τόσῳ ἀρχαιότερα καὶ ἀτελέστερα ζῶα ἀπαντῶμεν, ἐξαρουμένων τοπικῶν τινῶν αἰφνιδίως τοῦ φλοιοῦ μεταβολῶν. — Ἡ μορφή τῶν σαυρωδῶν θηρίων αἵτινα ἀναφέρει ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς, ἦτο ἰδιάζουσα. Τινὰ π.χ. ἦσαν σαυροὶ, ἔχοντες ἀντὶ ποδῶν πτέρυγας ἰχθύων, ἄλλοι πτέρυγας νυκτερίδων κ.τ.ε., ἦσαν δηλ. ἀληθεῖς δράκοντες τῆς νεωτέρας μυθολογίας κατὰ τὴν μορφήν, οἱ π.χ. οἱ ζωγραφιζόμενοι κάτωθεν τῶν εἰκόνων τῶν ἀγίων Γεωργίου καὶ Δημητρίου. Σπ. Μ.

Τυλὼρ ἐν τῷ ἐξαίρετῳ αὐτοῦ συγγράμματι περὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐκ παρατηρήσεων μύθων. Ὅπως δὲ ὅλοι οὗτοι οἱ μῦθοι εἰσὶ μὲν ψευδεῖς ἐν συνόλῳ, στηρίζονται ὅμως ἐπὶ πραγμάτων ὄντως προὑπαρχάντων, οὕτω καὶ αἱ περὶ ἀπύρων ἀνθρώπων εἰδήσεις, ἀπασαι μὲν εἰσὶ ψευδεῖς ἐφαρμοζόμεναι ἐπὶ ἀνθρώπων τανῦν ἢ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ζήσαντων, ἐν συνόλῳ ὅμως εἰσὶν ἢ ἀμαυροῦνται ἀντήχησις τῆς περιόδου ἐκείνης, καθ' ἣν τὸ πῦρ δὲν ἦτο εἰσέτι ὑπέρτης τῶν ἀνθρώπων.

Μετὰ τῶν ἐξ εἰκασίας ἀληθῶν τούτων εἰδήσεων συνδέονται πλείστον στενῶς καὶ οἱ περὶ τοῦ πυρὸς μῦθοι, οἵτινες ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἷαν καὶ αἱ εἰδήσεις ἐκείναι. Οὗτοι μάλιστα θεωροῦνται ὡς ὑποδιαιρέσεις ἐκείνων. Ὑπομνηστικῶς δ' ἐνταῦθα τὸν Προμηθεῖα, τὸ πτηνὸν τοῦ πυρὸς, μῦθους δηλαδή οὐ μόνον παρ' Ἑλλήσι ἀλλὰ καὶ ἐν Κίνῃ, ἐν Ἰνδία, ἐν γένει δὲ παρὰ τοῖς ἀριανοῖς λαοῖς εὐρισκομένους, πρὸς τοῦτοις δὲ, ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ παρὰ τῇ χώρᾳ τῶν Τασμανῶν καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν νέων τῆς Νοτίας Θαλάσσης, ἥτοι τῆς Πολυνησίας. Καὶ ἐν τοῖς μύθοις τούτοις ἀνευρίσκουμεν τὴν ὑπόθεσιν ἀπύρων χρόνων καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς ἀνάμνησιν τῶν χρόνων τούτων μεταδοθεῖσαν ἀπὸ γένους εἰς γένος διὰ τῶν αἰώνων.

Πότε ὑπῆρξεν ὁ χρόνος οὗτος δὲν δυνάμεθα δριστηνῶς νὰ εἰπώμεν. Ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸ ἀπολεσθὲν τέλος τῆς τριλογίας αὐτοῦ ποιεῖ τὸν Προμηθεῖα λέγοντα «Τρεῖς μυριάδας ἔτων ἤθλειον ἐν τοῖς δεσμοῖς». Ἡ κλοπὴ λοιπὸν τοῦ πυρὸς, ἥς ἐνεκεν ὁ Προμηθεὺς ἐδεσμεύθη, ἀνάγεται πολὺ ἀνωτέρω τῶν ὀρίων τῆς ἀνθρωπίνης χρονολογίας. Ἀλλὰ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Σχοσχένου ἐν Σουαβίᾳ, παρὰ τῇ Βυρτεμβέργῃ, εἶνε ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι παρήγετο τεχνητῶς πῦρ ἥδη ἐπὶ τοῦ παγετώδους καλουμένου αἰῶνος, πολλοὺς δηλ. αἰῶνας ἀπώτερον τῆς ὑπὸ τοῦ αἰσχυλείου Προμηθεῖως δριστηνῶς χρονολογίας.

Ἀλλὰ θεθείσης τῆς ἀπύρου περιόδου ὡς ἀποδεδειγμένης, πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀνεκάλυψε κατὰ πρῶτον τὸ πῦρ;

Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου φαίνεται ἐκ πρώτης ὀψεως εὐχερής, καθόσον πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀνάπτεται πῦρ αὐτομάτως. Κεραυνὸς π.χ. πίπτει ἐπὶ τινος δένδρου, τοῦτο δὲ πάραυτα παραδίδεται εἰς τὰς φλόγας. Ἡ συγκριτικὴ ὅμως ψυχολογία διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἄγριος ἄνθρωπος, ὅπως καὶ τὸ ζῶον, μάλλον ἐκπλήσσεται καὶ φέυγει πρὸ τοιοῦτου αἰφνης ἀναφλεχθέντος πυρὸς ἀντὶ νὰ πλησιάζῃ πρὸς αὐτὸ ἄφοβος. Καὶ δεκτοῦ δὲ γενομένου, ὅτι ἐπλησίαζε πρὸς αὐτὸ, μὴ γνωρίζων τὰς ιδιότητας τοῦ πυρὸς δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς διατηρή-

σεως αὐτοῦ, ἡ καὶ τοῦτου ὑποτιθεμένου πιθ-
νοῦ, πάλιν ἤθελε σβεσθῇ ποτε τὸ πῦρ, χωρὶς ὁ ἴ-
διος νὰ δύναται ἐκ δευτέρου ν' ἀνανεώσῃ αὐτό.
Τοῦτο δὲ κυρίως εἶνε τὸ ζήτημα μόνος νὰ μά-
θῃ τὴν τέχνην τοῦ ἀνάπτειν τὸ πῦρ.

Ἀφ' ἑτέρου πολλὰ τοῦ γῆς ὑπάρχουσι
πηγαὶ πύρινοι, δηλαδὴ πηγαὶ ῥέουσας νάρθη-
καὶ ἐξατμίζουσαι εὐάναπτα ἀέρια, π.χ. ἀν-
θρακοῦχον ὑδρογόνον. Ἀναφύει ἐνταῦθα μόνον
τοιαύτας πηγὰς εἰς τὰς Ἰνδιάνους Πολιτείας,
τὴν Κίνα, τὴν Ἰταλίαν, πρὸ πασῶν ὅμως τὰ
ἱερὰ πυρὰ τῆς χερσονήσου Ἀφγεωνίας ἐν Βα-
κοῦ τῆς Κασπίας θαλάσσης, πρὸς ἣν ἐπορεύθη-
σαν οἱ εὐλαβεῖς πυρολάτραι. Πάρσοι «ὅπως ἔ-
δωσι τὸν φλογόντα αὐτὸν θεὸν κατὰ πρόσω-
πον». Τέλος ἡ γῆνι ἡμῶν σφαῖρα κυκλοῦται
ὑπὸ ζώνης ἡφαιστειῶν ὁρέων, ὧν αἱ λαβῶδεις
ἐκχύσεις ἠδύναντο νὰ γνωρίσωσιν εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους τὰ εὐεργετήματα τοῦ πυρός. Ὁ Ἀλέ-
ξανδρος Οὐμβρόλιος ἀναφέρει, ὅτι εἴκοσιν ὄλα
ἔτη μετὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ Ἰορούλο ἐν Μεξικῷ
ἠδύναντο ν' ἀναφλεχθῶσι μικρὰ ξυλάρια τιθέ-
μενα ἐπὶ τῆς πυρίνης λάβας τῆς ἐκχυθείσης περὶ
τὸν κρατῆρα. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ λάβα
καὶ εἰς μίαν ὄλην γενεὰν ἀνθρώπων παρεῖχεν ἀ-
διαλείπτως νέον πῦρ, θὰ ἐψύχτο ἐπὶ τέλους,
οὕτω δὲ ἤθελε καταλίπει πάλιν τοὺς ἀν-
θρώπους, ὅπως καὶ πρότερον, ἀνεῦ πυρός. Καὶ
ἀπὸ τῶν ἡφαιστειῶν λοιπὸν δὲν ἠδύναντο ὁ ἀν-
θρώπος νὰ διδαχθῇ τότε τὴν τέχνην τοῦ ἀνά-
πτειν αὐτὸς τὸ πῦρ, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται τὰ πάντα.

Πόθεν λοιπὸν ἐδιδάχθη τοῦτο;

Ὅπως προσεγγίσωμεν εἰς λύσιν τοῦ δυσχε-
ροῦς τοῦτου ζητήματος θεωρήσωμεν τὰς ἀρχι-
κάς μεθόδους, ὥς καὶ σήμερον ἐτι μεταχειρίζον-
ται οἱ ἀπολίτιστοι λαοὶ πρὸς ἀναψίν τοῦ πυ-
ρός, αἵτινες καὶ παρὰ τοῖς προγενεστέροις ἡ-
μῶν ἀπανταχοῦ ἦσαν ἐν χρήσει. Ἡ συνηθεστέρα
μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλα τρι-
βὴν δύο ξύλων διαφόρου σκληρότητος, εἴτε
τριβομένου τοῦ σκληροτέρου ἐπὶ τοῦ μαλακω-
τέρου, ἢ διατρυπωμένου τοῦ μαλακωτέρου καὶ
τριβομένου ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ σκληροτέρου περι-
στροφικῶς μέχρις ἀναφλέξεως τοῦ μαλακωτέ-
ρου. Πλὴν τῆς μεθόδου ταύτης ἀπαντῶμεν καὶ
ἄλλην τινα, ἀλλὰ μόνον ἐν Ἀμερικῇ, παρὰ τοῖς
κατοικοῖς τῆς γῆς τοῦ πυρός (Ψαουερλανδοῖς),
ὅπως καὶ παρὰ τοῖς βορείοις Ἀμερικανικοῖς Ἰν-
διάνοις καὶ τισιν Ἑσκιμῶ. Κατὰ ταύτην πλήσ-
σονται πυρίτης λίθος ἐπὶ τεμαχίου σιδήρου, οὗ-
τω δὲ γεννῶνται σπινθήρες, οἵτινες λαμβανόμε-
νοι ὡς ἔκκαυμα ἐπὶ ξηροῦ χόρτου ἢ ἑρῶν γεν-
νῶσι τὴν φλόγα. Τέλος παρατηρήθη ἐν τῇ με-
σημβρινῇ Ἀφρικῇ ὅτι οἱ Νιγρίται παράγουσι
πῦρ τρίβοντες πυρίτην λίθον ἐπὶ ξύλου ἐφ' οὗ
διέσπειραν ὀλίγην ἄμμον. Οὕτω παρ' ἅπασιν
τοῖς ἀπολίτιστοις λαοῖς ὁ λίθος καὶ τὸ ξύλον

εἰσὶν αἱ πρῶται ὕλαι πρὸς ἀναψίν πυρός καὶ δὴ
τριττῶς ἐνούμεναι, ξύλον μετὰ ξύλου, λίθος
μετὰ λίθου καὶ ξύλου μετὰ λίθου.

Ἐκ τῆς προϊστορικῆς ὁμῶς ἀρχαιολογίας
γνωρίζομεν, ὅτι ὁ λίθινος αἰὼν προηγῆθη τοῦ
μεταλίθινου, δηλ. ὅτι ὑπῆρξέ ποτε χρόνος,
καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι οὐδὲν ἔγινωσκον νὰ με-
ταχειρίζονται καὶ ἐπεξεργάζονται τὰ μέταλ-
λα, ἀλλὰ κατεσκεύαζον πάντα τὰ πρῶτα καὶ
ἀρχικά αὐτῶν σκεύη ἀποκλειστικῶς ἐκ λίθου
καὶ ξύλου ἢ ἐξ ὀστέων καὶ κεράτων ζώων.
Κατὰ τὸν λίθινον ὅμως τοῦτον αἰῶνα διακρί-
νονται σαφῶς δύο περίοδοι· ἡ περίοδος τῶν ἀ-
θήκτων καὶ ἡ τῶν τεθηγμένων λιθίνων σκευῶν·
ἡ περίοδος δηλ. καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος μετεχειρί-
ζτο τὸν λίθον ὡς σκεῦος, ὅπως ἐλάμβανεν αὐ-
τὸν ἐκ τῆς φύσεως, ἢ τὸ πολὺ ἔθραυε μόνον τὰς
γωνίας αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξοχὰς, καὶ ἡ περίοδος,
καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιτηδεύτης τῶσιν προ-
χώρησεν, ὥστε κατεσκεύαζοντο ἐστιλβωμένα
καὶ κομψὰ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα λίθινα διὰ τῆς
τρίψεως τῶν πρὸς τοῦτο ὠρισμένων λίθων.

Ἐκ τῶν εὐρεθέντων δὲ ἐργαλείων τοῦ λιθί-
νου αἰῶνος τὸ πλεῖστον συνίσταται ἐκ πυρίτου
λίθου· τὸ μὲν διότι ὁ λίθος οὗτος εἶνε τὰ μά-
λιστα ἀπανταχοῦ διαδεδομένος, τὸ δὲ διότι διὰ
μῆκος πλήξεως σχίζεται εἰς σύμμετρα, ἐλασμα-
τοειδῆ, ἑπακμα τεμάχια, μικρὰ καὶ μεγάλα.

Ἐκ τῶν ἀναμνηρίστων τούτων γεγονότων ἐ-
ξάγεται ἡ ὑπόθεσις, ἡ ἐξηγοῦσα ἐντελῶς τὴν
ἀνακάλυψιν τοῦ πυρός. Κατὰ τὴν θραῦσιν καὶ
πλήξιν τῶν λίθων ἀνεπήδων σπινθήρες, τὸ δὲ
λάμπον τοῦτο φαινόμενον ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν
τοῦ ἀρχηγόνου ἀνθρώπου, ὅστις, σημειωτέον ἐν-
ταῦθα, ἠδύναντο νὰ παράγῃ αὐτὸ ὁσάκις ἤ-
θελεν. Ἀλλὰ βραδύτερον δὲν ἔσχιζον μόνον τοὺς
λίθους, ἀλλὰ καὶ ἠκόνιζον αὐτοὺς ἀπλούστατα,
τρίβοντες ἐπ' ἀλλήλων καὶ δι' ἀλλήλων. Ἐὰν
ὅμως τρίψωμεν δύο τεμάχια λίθου τινὸς πυριτι-
κοῦ ἰσχυρῶς μετ' ἀλλήλων, βλέπομεν εὐθὺς λάμ-
ψιν ἀναδιδόμενῃ. Διὰ θήξεως δὲ τῶν λίθων
αὐξάνεται ἡ λάμψις αὕτη τὰ μέγιστα καὶ δὴ
κατὰ τὸ διάφορον εἶδος τοῦ λίθου μεταβάλλε-
ται εἰς διάφορα ἀλλοιούμενα λαμπρὰ χρώματα.

Ῥίπτοντες νῦν ἀπλοῦν τι βλέμμα ἐπὶ τῶν ὠ-
ραϊότατα ἐξαιρεγασμένων σκευῶν τοῦ λιθίνου
αἰῶνος πειθόμεθα, ὅτι πρὸς σχηματισμὸν τῶν
ποικίλων αὐτῶν μορφῶν κατεβάλλετο μεγάλη
ἐργασία διὰ πλήξεως καὶ τριβῆς, διότι μόνον
διὰ τῶν δύο τούτων τρόπων ἦτο τότε δυνατόν
νὰ κατασκευασθῶσι τὰ σκεύη ταῦτα. Οὕτως ἐ-
τρίβετο καὶ ἐθήγετο ὁ λίθος ἐπὶ λίθου, καὶ οὕ-
τω παρήγετο ἡ λάμψις. Ἀλλὰ καὶ τὰ ξύλα
εἰργάζοντο τότε οἱ ἄνθρωποι εἴτε διὰ λίθων, εἴτε,
ἐὰν ταῦτα ἦσαν μαλακώτερα, διὰ σκληροτέρων
ξύλων, διότι μόνον λίθινα καὶ ξύλινα ἐργαλεῖα
ὑπῆρχον. Καὶ εἰς τὸ ξύλον λοιπὸν αἱ λεπτὰ

μορφαί, οἵαι ἡ στρογγύλωσις αὐτῶν ἢ ἡ διά-
τρησις, ἐγίνοντο μόνον διὰ θήξεως καὶ τριβῆς.
Τριβομένου ὁμῶς τὸ ξύλον διὰ λίθου ἢ διὰ σκλη-
ροτέρου ξύλου ἐξῆγε λάμψιν, ἐκ ταύτης δὲ πα-
ρήγετο μικρὰ πυράκτωσις, ἐξ ἧς τέλος, τῆς τρι-
βῆς παρατεταμένης, ἐξήπτετο φλόξ. Βραδύτερον
ἔτριβον πρὸς ἀναψίν πυρός σκληρὸν ξύλον ἐπὶ
μαλακοῦ· διότι ἐκ πείρας ἐδιδάχθησαν, ὅτι οὕ-
τω τάχιστα καὶ εὐχερέστατα παράγεται πῦρ.
Διὰ τοῦ τρόπου τούτου λοιπὸν κατὰ τὴν πα-
ρασκευὴν τῶν πρῶτων αὐτοῦ ἐργαλείων ὠδηγή-
θη ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ πυρός, οὗ-
τω δὲ μόνον ἐξηγεῖται ἡ κυρία αἰτία δι' ἣν
οὗτος δὲν ἐξεπλήσσετο πλέον πρὸ τοῦ πυρός,
ὅπως πρὸ τῆς αἰφνης ἀναδουσίης φλογός τοῦ
κεραυνουμένου δένδρου ἢ τοῦ βροντῶντος καὶ
φλόγας ἀποπτύοντος ἡφαιστείου, ἀλλὰ συνε-
θίσθη κατὰ μικρὸν, ἀνακαλύψας πρῶτον μὲν τὸ
ἀπλούστατον φαινόμενον τοῦ πυρός, τὴν ἀπλὴν
ἀναπήδησιν τῶν σπινθήρων, εἴτα τὴν λάμψιν,
εἴτα τὴν πυράκτωσιν, τέλος δὲ τὴν φλόγα. Ἐ-
νεκα τούτου δεύτερον ἐξηγεῖται, ὅτι ἠδύναντο νὰ
παράγῃ τὸ στοιχεῖον τοῦτο ὅπου καὶ ὅταν ἤ-
θελε· τρίτον δὲ, ὅτι ἐγένετο ἀληθῶς κύριος τοῦ
πυρός, γεγονότα, ἅτινα κατὰ τὰς ἄλλας πρό-
τερον δοθείσας ἐξηγήσεις ἔμενον ἀνεξήγητα.

Ἡ ἀνακάλυψις λοιπὸν τῆς παραγωγῆς τοῦ
πυρός ἀνάγεται χρονολογικῶς εἰς τὴν πρῶτην
χρῆσιν τῶν λίθων καὶ ξύλων ὡς πρωτογόνων
ἐργαλείων. Ῥίπτοντες δὲ τὸ βλέμμα ἡμῶν καὶ
ἐπὶ τῆς φύσεως βλέπομεν ἀνάλογόν τι δυνάμενον
νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἄλλη τοῦτου ἀπόδειξις, ὅτι δηλ.
οἱ ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι δὲν μεταχειρίζονται
μὲν τὸ πῦρ, μεταχειρίζονται ὁμῶς ξύλα καὶ λί-
θους, τὸ μὲν ὡς ἐργαλεῖα π.χ. πρὸς θραῦσιν
καρῶν, τὸ δὲ ὡς ὅπλα πρὸς ὑπεράσπισιν. Πρὶν
ἢ δὲ ὁ ἄνθρωπος γνωρίσῃ ὅλας τὰς ιδιότητας
τοῦ πυρός καὶ πρὶν ἢ μεταχειρισθῇ αὐτὸ ποικι-
λοτρόπως, ὅπως ἡμεῖς σήμερον, παρήλθεν ἀναμ-
νησίως παμμεγίστη χρονικὴ περίοδος. Ἀλλ'
ὅτι ἡ ἐφεύρεσις αὕτη τῆς ἀνάψεως τοῦ πυρός ἀ-
νήκει ἐν γένει εἰς τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις, μά-
λιστα δὲ ὅτι ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν σπουδαιότα-
των ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος μεταβολῶν,
ἀπλῇ παρατήρησις θὰ σαφηνίσῃ. Φαντασθῶμεν
αἰφνης ἀπὸ τῶν νεωτέρων χρόνων τὴν χρῆσιν
τοῦ πυρός ἀφαιρουμένην· ὅλη ἡ βιομηχανία ἡ-
μῶν, τὸ ἐμπόριον, ἡ ἐπιμιξία, αἱ τέχναι καὶ
αἱ ἐπιστῆμαι, ὅλαι αἱ εὐκολίαι καὶ αἱ ἀνάγκαι
βίου πεπολιτισμένου, ἤθελον αἰφνης παύσει,
μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ἠθέλωμεν φθάσει εἰς βαθμί-
δα ἀναπτύξεως κατωτέραν τῶν κατοικίων τῆς
γῆς τοῦ πυρός, διότι καὶ οὗτοι μεταχειρίζονται
πῦρ...

¹ Ἐκταὶ τὸ τέλος.

Ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μετεβιβάζετο, ἐν τῇ
οἰκογενεῇ τῶν Κοντογιανναίων τῆς Φθιώτι-

δος, ὡς ἱερὸν καὶ μῆλιον, ἡ σπάθη τοῦ γέροντος
Κοντογιάννου, ἐφ' ἧς ἐλληνιστὶ γεγραμμένοι ἀ-
νεγινώσκοντο οἱ ἐξῆς στίχοι:

Ὅποιος τυράννους δὲν ψηρεῖ;
Κ' ἐλευθεροῖ στὸν κόσμον ζῆ,
Δόξα, τιμὴ, ζωὴ τοῦ
εἶν' μόνον τὸ σπαθί του.

Τὸ ἐπόμενον διήγημα ἐγράφη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐρνέστου
Βέγερτ, μετεφράσθη δ' ἐκ τινος τῶν τελευταίων τευχῶν
τῆς Deutsche Rundschau τοῦ Βερολίνου. Σ. τ. Δ.

ΕΝ ΒΙΟΛΙΩΝ

Μεταξὺ ἄλλων ἐγένετο λόγος—δὲν ἐνθυμοῦ-
μαι πῶς, πλὴν τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον—περὶ ὁ-
νομαστῶν βιολίων. Οἱ ἐν τῇ μικρᾷ συνανα-
στροφῇ εἰδικοί ἔκαμνον μετὰ πολλῆς σπουδαί-
τητος παρατηρήσεις περὶ τῆς κλίσεως τῆς ἡχη-
τικῆς σαρίδος καὶ περὶ τοῦ ὕψους τοῦ μαγα-
δίου. Τινὲς ἐκλινον νὰ πιστεύωσιν, ὅτι οἱ φημιζό-
μενοι κατασκευασταὶ βιολίων τῆς παρελθούσης
ἐκατονταετηρίδος κατεῖχον μυστικόν τι. Αἰρε-
τικός τις δὲ διστεινέτο μετὰ περισσοτέρου στάμ-
φου ἢ ἐπιτυχίας, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ βιολίου εἶναι ὑ-
ποθετικὴ, καὶ ὅτι ἡ χεῖρ μόνη τοῦ καλοῦ παί-
κτου ἀρκεῖ νὰ ἐξυγενίσῃ τὸ ὄργανον. Πάντες ἀν-
τέτεινον εἰς τοῦτο καὶ ἀνέφερον «γεγονότα ἀ-
διαφιλονέκητα», διηγοῦντο σχετικὰ ἀνέκδοτα
καὶ ἱστορίας, αἵτινες εἶχον τόσον πολὺ τὸ δια-
φέρειν, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐλησημονήθη ἡ πρώτη
ἀφορμὴ τῆς συζητήσεως.

Ὁ γέρον ἀπόστρατος ταγματάρχης κύριος
Σ*... οὕτινος ἡμεῖς οἱ νεώτεροι εἶδομεν τὰς
τρίχας μόνον λευκάς ὡς τὴν χιόνα, οὕτινος ὁ-
μως ἡ ἐπιδερμὶς διέσωζεν ἐτι νεανικὴν χροιάν,
εἶχε μέχρι τοῦδε ἀκροασθῇ μετὰ προσοχῆς, χω-
ρὶς νὰ μετὰσχῃ τῆς συνδιαλέξεως. Περὶ τὸ τέλος
δὲ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸν γείτονά του,
ὅτι ἠδύναντο νὰ διηγηθῇ τοιαύτην ἱστορίαν βιο-
λίου, ἥτις ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ εἶχε τὴν ἀ-
ξίαν τῆς ἀληθείας, καθόσον συνέβη εἰς αὐτὸν
τὸν ἴδιον. Ὁ γείτων ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν λό-
γον ὑπὲρ τοῦ κ. ταγματάρχου, ὅστις μετὰ τι-
νας παρακλήσεις ἤρχισεν ὡς ἐξῆς:

Μὴ μὲ παρεξηγεῖτε. Εἰπὼν ὅτι θὰ διηγηθῶ
ἱστορίαν δὲν ἐννοῶ ἢ ἀπλοῦν συμβάν, τὸ ὅποιον
διηγοῦμαι, ὡς συνέβη εἰς ἐμέ. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν
μυθιστοριογράφος δύναται νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ-
σῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ πληρώσῃ κε-
νὰ τινα, τὰ ὅποια ἀφίνω, διότι δὲν δύναμαι νὰ
διηγηθῶ, εἰμὴ μόνον ὅ,τι εἶδον καὶ ὅ,τι ἤκουσα.
Δίδω δὲ ἀπερίοριστον ἄδειαν εἰς τὴν ὑμετέραν
φαντασίαν ν' ἀναπληρώσῃ τὰ κενά.

Διήλθον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ στρατιωτικοῦ
μου σταδίου ἔτη τινὰ λίαν εὐάρεστα ἐν Βιέννῃ.
Ἦμην ἀκόλουθος τῆς ἡμετέρας πρεσβείας καὶ
κάτοχος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου ἀρ-
κετὰ μεγάλῃς καὶ ἐλευθέρας παντὸς βάρους πε-
ριουσίας. Εἶχον δὲ πλήρη καὶ τὴν διάθεσιν νὰ

κάμω εύρυτάτην χρῆσιν τῶν κοινωνικῶν πλεονεκτημάτων τῆς θέσεώς μου καὶ πλήρους βαλάντιου.

Ἡ Βιέννα ἦτο ἀκόμη ἡ παλαιὰ Βιέννα, ἡ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος μετὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας, ἡ Βιέννα τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου καὶ τοῦ παντοδυνάμου αὐτοῦ ὑπουργοῦ Μεττερνίχου, ἡ πόλις τῶν ὑψηλῶν τειχῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν ὀχυρωμάτων, ἐφ' ὧν ἐγένετο ὁ περίπλοκος ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων, ἡ πόλις τῶν ἐξοχικῶν προσαστείων, ἡ Βιέννα τῶν Rubini, Lablache καὶ Pasta. τῶν Nestroy καὶ Scholgi, ἡ Βιέννα, ἥς ἡ καρδιά ἦν ἐν τῷ Würstelprater. Ὁ βίος ἐν αὐτῇ ἦτο κάλλιστος καὶ λίαν εὐχάριστος, νομίζω δὲ καὶ λίαν εὐθηνός. Ἀλλὰ τότε ἔζη τις εἰς ὅλον τὸν κόσμον εὐθηνά, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἦσαν μᾶλλον εὐχαριστημένοι, διότι εἶχον ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις. Ἐργασίας δὲν εἶχον πολλὰς, τουτέστι δὲν εἶχον τακτικὴν ἐργασίαν. Τὰ καθήκοντά μου ἦσαν περίπου νὰ κάμνω καθ' ὅρισμένας ὥρας ἐπισκέψεις, νὰ βλέπω παρατάξεις, νὰ γράφω ἐνίοτε ἐπιστολάς καὶ νὰ παρευρίσκωμαι εἰς ἐπίσημὴν τιμὰν χορὸν ἢ εἰς μουσικὴν ἐσπερίδα. Μοὶ ἔμεινε δὲ τόσος καιρὸς διαθέσιμος, ὥστε οὐδεμίαν εἶχον φροντίδα περὶ τῆς ὠφελίμου διαθέσεως αὐτοῦ. Τὸ ὠφέλιμον, ἐννοεῖται, ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ εὐχάριστον. Οὕτως ἀνεγνώρισα, ὅτι ὡς ἀκόλουθος πρεσβείας εἶχον τὸ καθήκον νὰ μελετήσω, ὅσον ἡδυνάμην, τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἔζων, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ. Αἱ μελέται αὗται ἡδύναντο ἴσως νὰ μοι χρησιμεύσωσιν, ἂν εἰσπρόχρην ποτὲ εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, πρὸς τὴν ἀπέδωκεν τότε. Δὲν ἐδυσκολεύθη δὲ περὶ τὴν εὐρεσιν τῆς προσφορώτερης μεθόδου διὰ τὴν μελέτην ταύτην. Ἐνόμιζον, ὅτι πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ διατρίβω εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ὅπου ἰδίως κατὰ προτίμησιν διεσκέδαζεν ὁ λαός. Συνέπεια τῆς σκέψεώς μου ταύτης ἦτο, ὅτι σπανίως ἐγευμάτιζον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, περιφερόμενος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς καφερείου εἰς τὸ ἄλλο. Ἐγγέλων μετὰ τοῦ ὄχλου τὸ ἐσπέρας εἰς τὰ καμικά θέατρα, ἐπεσκεπτόμην ἐνίοτε καὶ τὸν ζωηρὸν ἔτι τότε Καραγκιόζη, μετὰ δὲ τὰ θεάματα ταῦτα περιεπλανώμην εἰς τὰ ἀπειράριθμα διασκεδαστικά καταστήματα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ὅπου ἐπαίδνιζον μουσικαὶ μέχρι βαθείας νυκτός. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ στρατιωτικὴ μου στολὴ κατὰ τὰς ἐκδρομὰς ταύτας ἔμεινεν οἴκοι, διότι ἠνώχλει ἐμὲ μᾶλλον ἢ τοὺς Βιενναίους.

Εἶχον δὲ σπουδαίαν ἀφορμὴν νὰ θεωρῶ ἐν τῶν μερῶν ἐκείνων ὡς τὸ προσφορώτερον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν γνώσεών μου, καὶ ἐπὶ τέλους σπανίως παρήρχετο ἐσπέρας, καθ' ἣν νὰ μὴ διέλθω ἐν αὐτῇ μίαν τοῦλάχιστον ὥραν.

Γελᾶτε καὶ ὑποπτεύεσθε ἥδη! Ἐννοεῖται,

ὅτι μορφή τις θήλεια μὲ προσεῖλκεν ὅπου ἄλλως οὐδὲν ὑπῆρχε τὸ ἐπαγωγόν. Ἡ αἰθουσα ἦτο ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ἀλλὰ χαμηλὴ καὶ πάντοτε πλήρης καπνοῦ. Ὁ ἀγαθὸς ἀστὸς ἔφερεν ἐπὶ τούτῳ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν μακράν του καπνοσύριγγα, ἢ τὴν εἶχε κατατεθειμένην παρὰ τῷ ξενόδοχῳ. Περὶ ἀπλᾶς ξυλῖνας τραπέζας ἐκάθηντο στενοχωρημένοι αἱ οἰκογένειαι, διότι καὶ εἰς τὰς ἐντίμους συζύγους καὶ θυγατέρας τῶν ἐργαζομένων συνεχωρεῖτο ἀθῶα διασκεδάσις μετὰ ποτηρίου οἴνου. Ἀλλ' ὅσον εὐμορρα, στρογγύλα καὶ ζωηρὰ πρόσωπα καὶ ἂν ἦσαν ἐκεῖ, οὐδὲν ἐξ αὐτῶν μὲ εἴλκυε, καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐστρέφοντο ἀλλαχοῦ. Πᾶσαν ἐσπέραν ἐτελεῖτο ἐκεῖ συνυλῖα τις, ἀποτελουμένη ἐκ κιθάρας καὶ βιολίου. Τὴν κιθάραν ἔπαιζε γραζιά τις, ἥτις πάντοτε νυσταλέα ἔκρουε τὰς χορδὰς διὰ λειποσάρκων δακτύλων καὶ συχνότατα ἔπληττεν ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Τὸ βιολίον ὅμως ἔπαιζε νέα χαριεστάτη, ἥτις μετὰ σπανίας χάριτος ἐκράτει τὸ τόξον καὶ ἐξῆγεν ἐκ τοῦ ὀργάνου τῆς ἡχους μελωδικωτάτους. — Ἀ, ὦρα! θὰ ἀνακράζητε βεβαίως.

Σὰς ὑπεσχέθην τὴν ἱστορίαν βιολίου καὶ ὅμως ἀρχίζω βιογραφίαν τῆς βιολιστρίας, ἢ μᾶλλον συμβάν τι μετ' αὐτῆς. — Ἰσως ἄλλὰ τὸ βιολίον δὲν εἶναι ξένον τῆς ἱστορίας μου. Ὁ πλήρης αὐτοῦ ἡχος ἔσχε παράδοξον ἐπ' ἐμοῦ ἐπιρροήν, ὅτε τὸ πρῶτον εἰσῆλθον εἰς τὴν αἶθουσαν, χωρὶς ἔτι νὰ διακρίνω τὸν παίζοντα ἐν τῷ σκότει· ἢ μᾶλλον, διὰ τὴν ἡμῶν φιλαλήθης, ὁ ἡχος αὐτοῦ μὲ ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν, διερχόμενον ἐκεῖθεν. Ἐπειτα δὲ εἴλκυσε τὴν προσοχήν μου ἡ μικρὰ χεὶρ, ἥτις ἐκράτει τὸ τόξον μετὰ τύσης χάριτος, καὶ ἡ ἑτέρα χεὶρ, ἥτις μετὰ ῥοδοχρόων δακτύλων ἡγγίζε τὰς χορδὰς. Αἱ δύο αὗται μικραὶ χεῖρες ἐξηρτῶντο, ἐννοεῖται, ἐκ βραχιόνων στρογγύλων, οἵτινες ἀνῆκον εἰς χαριέστατον σῶμα. Ὁ δὲ λευκὸς λαιμὸς, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐστηρίζετο τὸ βιολίον, δὲν ἀπέχετο πολὺ τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν, τῶν ἄλλοτε μὲν μελαγχολικῶς χαμηλουμένων, ἄλλοτε δὲ μετὰ ζωηρᾶς ἐκφράσεως ὑπὲρ τὸ συνομιλοῦν πλῆθος προσηλουμένων. Δὲν θὰ περιγράψω τὴν ὦραίαν μουσικὴν· σὰς λέγω μόνον, ὅτι ἐπληροφόρηθη ἀμέσως, μολονότι δὲν ἡδυνάμην ν' ἀμφιβάλλω, ὅτι ἦτο Ἰταλὶς, καὶ φαντασθῆτε αὐτὴν ὅσον θέλετε Ἰταλικὴν μεθ' ἑνὸς μόνον περιορισμοῦ. Εἶχε καθαρωτάτην λευκὴν ἐπιδερμίδα καὶ κόμην ξανθὴν λαμπράν, ἥτις ἐκορυφούτο ὑπὲρ τὸ χαμηλὸν μέτωπον καὶ ἐν τῇ ἀφθονίᾳ τῆς δυσκόλως ἐκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ κτενίου· πρὸς τοῦτο ὅμως εἶχε μέλινας ὀφθαλμοὺς καὶ μελαίνας ὀφρὺς, σχηματιζούσας εὐθεῖαν σχεδὸν γραμμὴν· ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ πρόσωπόν της ἐφαίνετο ὡρότατον. Ἠδύνατό τις νὰ τὸ ὀνομάσῃ ὦραϊον, εἶχεν ὅμως καὶ κατὰ τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐκφράζεταί

διὰ λέξεων. Ἐπαίξε τοὺς χοροὺς τοῦ τότε συρμού κατὰ τὸν τρόπον τὸσον ἡδυπαθῆ, ὥστε τὰς συνεπείας ἡσθάνετο τις ἀμέσως καθ' ὅλα τὰ μέλη· ἐκτὸς αὐτῶν ἔπαιζεν ἄσματα μελαγχολικά, τεμάχια μελοδραμάτων, καὶ, ὅπερ πρὸ πάντων ἤρεσκε, μίγμα τι παράδοξον ὅλον αὐτῶν, γέννημα τῆς στιγμῆς αὐτοσχέδιον. Ἡ γραζία παρηκολούθει ἐπὶ τῆς κιθάρας μετὰ μεγίστης ἀπλότητος, μετὰ τὰς ζωηρὰς δ' ἐπιδοκιμασίας τοῦ κοινού, περιεφέρετο μετὰ δίσκου καὶ συνήθιζεν ἐκουσίας συνεισφορὰς, ἐνῶ ἡ νέα ἐχόρδιζε τὸ βιολίον. Ὅτε ἔρριψα παρὰ τὰ χάλκινα μεγαλειτέρων τι ἀργυροῦν νόμισμα, ἡ γραζία μὲ παρετήρησεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν μετὰ προσοχῆς, ὥστε ἤθελε νὰ ἐντυπώσῃ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῆς τὴν φυσιογνωμίαν μου, καὶ δὲν με ἐπλησίασε πλέον τὴν ἐσπέραν ἐκείνην.

Τὴν ἐπομένην ἡμην πάλιν εἰς τὴν θέσιν μου, καὶ τὴν παρεπομένην ἐπίσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γραζία ὅσων ὥραν καὶ ἂν ἔμενον, μὲ ἐπλησίαζεν ἄπαξ μόνον, νύχθησα ἐπὶ μᾶλλον τὴν συνεισφορὰν μου. Παρετήρησα δὲ, ὅτι κατέστησε προσεκτικὴν τὴν ὦραίαν καλλιτέχνιδα καὶ ὅτι αὕτη ἔρριψε διαβατικὸν ἐπ' ἐμοῦ βλέμμα. Ἰσως ἐφαίνετο εἰς ἀμφοτέρας παράδοξος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐπλήρουν εἰσοδὸν ὡς εἰς τὸ παρὰ τὴν πύλην τῆς Καρινθίας μελοδράμα. Ὀνομάζετο «ἡ ὦραία Ἀγγελική», οὐδεὶς δ' ἐγνώριζε τι πλέον τοῦ δυνάμετός της καὶ τῆς ἰταλικῆς καταγωγῆς της. Οὐδ' ὁ ξενόδοχος ἡδύνατο νὰ δώσῃ ἄλλας πληροφορίες. Εἶχεν εἰσέλθει ἐσπέραν τινὰ, ἔπαιζεν, νύχαρίστησε καὶ ἐπανῆλθεν. Ὁ ξενόδοχος ἔλεγεν, ὅτι τοιοῦτοι πλανώμενοι καλλιτέχναι δὲν ἦσαν σπάνιοι, ἦσαν δ' ἀνεκτοὶ ἕως οὗ ἤρχιζον νὰ πληττοῦν τοὺς θαμῶνας· ἔπειτα ἐξήτουν ἄλλην αἶθουσαν, καὶ ἡ θέσις των ἀνεπληροῦτο δι' ἄλλων. «Ἀλλὰ παίζει καλῶς, προσέθετε, καὶ ἔχει ὦραϊον ἀρχαῖον μελωδικωτάτης φωνῆς βιολίου. Ἐγὼ ἐννοῶ κατὰ τι ἀπὸ αὐτά.» Καὶ ἐγὼ κατὰ ἐνδοῦν. Ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς ἀνατροφῆς μου ἦτο ἡ ἐκμάθησις τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ τοῦ βιολίου, ὅσον δ' ἀκουσίως ἔκρουον τὸ πρῶτον, τόσον ἡγάπων τὸ βιολίον, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ, ἐννοεῖται, δὲν ἀπέκτησα εἰμὴ μετρίαν ἱκανότητα. Ἀλλοτε εἶχον τὴν φιλοδοξίαν ν' ἀποκτήσω περὶ φημὸν τι βιολίον, ἀλλ' ἔπειτα ἄλλαι περιπέτειαι μ' ἀπέτρεψαν τούτου. Καὶ τῶρα ἀκόμη παίζω βιολίον πρὸς εὐχαρίστησιν μου μόνον καὶ ἴσως πρὸς ἀπελπισίαν τῶν γειτόνων μου. Ἀν καὶ δὲν εἶχον δὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ ἦμαι τεχνίτης, ἐνόμιζον ὅμως, ὅτι ἡμην δόκιμος κριτῆς τῆς τέχνης.

Ἐπὶ τῆς προκειμένης περιπτώσεως ἀμφιβάλλω ἂν ἡμην ἀμερόληπτος. Ἀλλὰ τίς ἔχων ὑγιεῖς τὰς αἰσθήσεις, ἡδύνατο ἥδη νὰ χωρίσῃ τὸ οὗς ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ;

Βεβαίως ἡ ὦραία Ἀγγελικὴ καθίστατο ὡ-

ραιότερα διὰ τῆς τέχνης· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι θὰ εἶχε τὸ αὐτὸ ἀποτελεσμα, παίζουσα ὀπισθεν πυκνοῦ παρκαπετάματος. Τότε ἐν τούτοις ἡμην βέβαιος περὶ τούτου, καὶ ἠνθουσίαν ὑπὲρ τοῦ παιξίματος, διὰ τὴν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐνθουσιῶ ὑπὲρ τῆς παιζούσης.

Ἀλλ' ἡ ἐξωτερικὴ ἀπόδειξις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τούτου δὲν ἦτο εὐκόλος. Θὰ τὴν θεωρήσῃτε ἴσως περιττήν, ἀφοῦ νέος, ὁ ὁποῖος εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, ἐλευθέραν παντοῦ εἰσοδὸν, διήρχετο πᾶσαν ἐσπέραν ὥρας τινὰς ἐν χαμηλῇ, σκοτεινῇ, καπνισμένῃ αἰθούσῃ, διὰ τὴν ἀκούῃ ἐπὶ βιολίου συνοδευομένου ὑπὸ κιθάρας χοροὺς καὶ μελωδίας μελοδραμάτων.

Ἀλλ' ἡ ἀπόδειξις αὕτη δὲν τῷ ἐφαίνετο ἐπαρκής, ἦτο δὲ ζήτημα ἂν ἤρκει εἰς τὴν ὦραϊαν Ἀγγελικὴν. Χειροκροτῶν πάσαις δυνάμειν εἰς τὸ τέλος παντὸς τεμαχίου, οὐδὲν ἐξέφραζον, διότι τοῦτο ἔπραττον πάντες οἱ γείτονές μου, καὶ μάλιστα ἰσχυρότερον· δὲν ἡδυνάμην ὡσαύτως νὰ τῇ δμιλήσω κατὰ τὰ διαλείμματα, διότι οἱ ἀκροαταὶ μεθ' ὅλην τὴν ζωηρότητα των ἐφέροντο τόσον εὐσχημόνως, ὥστε διάβημα τοιοῦτον ἤθελε γεννηθεῖ γενικὸν σκάνδαλον· ἡ καλλιτέχνις πρὸς τούτοις δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ δώσῃ εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν. Ἐνίοτε ἀκροατῆς τις διέταττε τὸν ὑπηρέτην νὰ τῇ προσφέρῃ φαγητὸν καὶ ποτήριον οἴνου· οὗτος ὅμως ὑψὸν τοὺς ὤμους ἀπεκρίνετο: «δὲν τὸ δέχεται.»

Διατὶ νὰ ἀναβάλω τὴν ὁμολογίαν, ὅτι μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἡμην τόσον ἐρωτευμένος μετὰ τῆς Ἰταλίδος, ὅσον νεανίας θερμὸς δύναται νὰ ἐρωτευθῇ μετὰ γυναικὸς, περὶ τῆς ὁποίας δὲν γνωρίζει ἀπολύτως οὐδὲν πλέον, ἢ ὅτι εἶναι ὦραία καὶ κάτοχος τῆς σπανίας τέχνης τοῦ λαλεῖν εἰς τὴν καρδίαν δι' ἡχῶν ἄνευ λέξεων;

Ἡρχόμην τότε τόσον ἐνωρίς, ὥστε κατελάμβανον μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων. Ἡ ὦραιότης αὐτῆς δὲν ἔχανε διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἀποστάσεως καὶ διὰ τοῦ καλλιτέρου φωτισμοῦ ἀπ' ἐναντίας καθίστατο ἐπαγωγώτερα διὰ τὴν λεπτότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν βεβώδη μελαγχολίαν, ἥτις ὡς δρόσος τῆς πρωΐας ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν της. Εἶχε δὲ καὶ τι ἀσφαλές καὶ σταθερὸν ἐν τῇ συμπεριφορᾷ, τὸ ὁποῖον ἐνεποίει μοι τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ καταγωγή αὐτῆς δὲν ἦτο κοινὴ, εἶχε τι εὐγενές, τέλος εἶχε τι καθαρὸς γυναικεῖον. Δὲν ἤθελον θαυμάσει, ἂν ἐμάνθων, ὅτι εἶναι ἄγγελος, ἢ ὅτι ἦτο ποτὲ, καὶ ὅμως οὐδέποτε διενεόηθη νὰ φαντασθῇ τὸν ἄνδρα, ὅστις ἡδύνατο ν' ἀνῆκῃ εἰς αὐτήν. Πράγμα φυσικόν, ὅταν εἶναι τις ἐρωτευμένος.

Ἦθελον νὰ παρατηρηθῇ καὶ παρετηρήθην. Ἐπρεπε νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι τὴν ἔβλεπον ἀκατακτάτως, δὲν ἦσαν δ' ἐντελῶς τυχαῖα τὰ

βλέμματα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν ἐνίοτε πρὸς τὴν θέσιν μου. Ἐπειτα ὁμῶς, ὅτε δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἐπιμονῆς μου, ἀπέστρεψεν αἴφνης τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ προθέσεως τόσον, ὥστε ἠδυνάμην νὰ ἐξαγάγω κολακευτικῶτερὰ συμπεράσματα.

Ἐτόλμησα ἐν βῆμα περαιτέρω, ἀδιάφορον πρὸς ποῖον σκοπὸν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους τῆς μουσικῆς—ἀνεχώρει πάντοτε τὴν αὐτὴν ὥραν—ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης καὶ τὴν περιέμενον πλησίον τῆς μικρᾶς θύρας, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ξενοδόχου καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῇ. Ἐφ' ἧς τὸ βιολίον ἐντὸς κιβωτίου, ἃ δὲ γραῖα τὴν ἡκολούθει μετὰ τῆς κιθάρας. Ἐχαιρέτησα καὶ τῇ ἀπέτεινα ἀμέσως τὸν λόγον, διὰ νὰ μὴ χάσω τὸ κέρδος τῆς πρώτης ταύτης συναντήσεως.

«Ἐπιτρέψατέ μοι, κυρία, νὰ ἐκφράσω ὑμῖν τὴν εὐχαρίστησίν μου διὰ τὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ὁποίαν καθ' ἑκάστην ἐσπέραν μοι παρέχετε διὰ τῆς μουσικῆς, ἣν μετὰ τόσης χάριτος καὶ τόσου πάθους ἐκτελεῖτε. Ἐν τῇ αἰθούσῃ δὲν μοι παρυσιάσθη εὐκαιρία πρὸς τοῦτο, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μείνω τόσον πολὺ ὀφειλέτης ὑμῶν.»

Προσέκλινεν ὀλίγον τὴν κεφαλὴν μετὰ ψυχρότητος καὶ ἐξηκολούθησε βαδίζουσα μὲ τὸ αὐτὸ βῆμα. Ἐγὼ τὴν ἡκολούθησα καὶ ἐβάδιζον ἤδη πλησίον τῆς.

«Ἀνταμειβετέ, ἀπεκρίθη, τοὺς εὐτελεῖς μου κόπους μετὰ τόσης γενναιότητος, ὥστε δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ ὀφειλῆς. Θαυμάζω μόνον, πῶς δὲν βαρύνεσθε τὴν τέχνην μου, ἐνῶ βεβαίως εἴθε συνειθισμένους ν' ἀκούητε καλλιτέρων μουσικῶν καὶ δύνασθε εὐκόλως ν' ἀπολάσσητε τοιαύτης.»

Ἀντέλεξα μετὰ ζωηρότητος καὶ τῇ εἶπον τόσους εὐλακρινεῖς ἐπαίνους διὰ τὴν καθαρότητα τῶν ἡχῶν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως, ὥστε τεχνίτης ἤθελε κολακευθῇ.

Ἐμειδίασεν ἄνευ συστολῆς.

«Γνωρίζω, ἀπεκρίθη μετ' ἡχηρᾶς φωνῆς, οἷαν οὐδέποτε ἤκουσα, ὅτι τιμᾶτε λίαν τὸ παίξιμόν μου. Τὸ καλλίτερον μέρος τῶν ἐπαίνων ἀνήκει εἰς τὸ ὄργανον.» Ἦγειρεν ὀλίγον τὸ κιβώτιον. «Εἶνε βιολίον τῆς Κρεμόνης, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἤχησεν ὑπὸ ἄλλην χεῖρα καὶ ἐνεθουσίασεν ἄλλο κοινόν, μετὰξὺ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο μᾶλλον ἢ θέσις ὑμῶν, παρὰ μετὰξὺ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων παίζω ἐγὼ ἀντὶ ὀλίγων χαλκῶν νομισμάτων.»

«Μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ βαστάσω ἐγὼ τὸ βάρος αὐτό;» ἠρώτησα εὐγενῶς, τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὸ κιβώτιον.

Μὲ παρετήρησεν ἑντρομος. «Ἀλλὰ, κύριε...»

«Ἦθελον ν' ἀποκτήσω τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς συνοδεύσω ὀλίγον, καὶ βλέπετε, ὅτι δὲν φέρω οὐδὲ τὸ βάρος ῥαβδίου.»

Ἐσφιγγε τὸ κιβώτιον ὑπὸ τὸν βραχίονα. «Ἀλλὰ διατί θέλετε νὰ με συνοδεύητε; ἠρώτησεν ἡσύχως· εὐρίσκω μόνη τὸν δρόμον.»

Τῇ εἶπον καθαρῶς, ὅτι ὅλη αὐτῆς ἡ ἐμφάνισις μοὶ ἐνέπνευσεν ἀσύνθητες ἐνδιαφέρον καὶ ὅτι ἤθελε μοὶ προξενήσῃ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἢ γνωριμίαν τῆς. «Θαυμάζετε, συνεπέρανα, βλέπουσά με μετὰξὺ τῶν τακτικῶν ὑμῶν ἀκροατῶν.—Μὲ περισσότερον δίκαιον ἠδυνάμην νὰ θαυμάσω ἐγὼ, εὐρίσκων ὑμᾶς ἐνώπιον τοιούτων ἀκροατῶν· διότι ἀναμφιδόλως δὲν ἤθελε λείψει ἡ θερμότερα ἀναγνώρισις καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐκλεκτοτέρου ἀκροατηρίου διὰ νέαν κυρίαν τοιαύτης ὠραιότητος καὶ τοιαύτης τέχνης.»

Δὲν ἔπρεπε νὰ ὀμιλήσω περὶ ὠραιότητος αὐτὸ τὴν ἐψύχωνεν. Ἦμεθα τότε ὑπὸ φανὸν καὶ εἶδον σαρκαστικὴν τοῦ ὠραίου αὐτῆς στόματος ἐκφρασιν. Μετὰ τινὰ βήματα ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ μέλανος πέπλου. Δὲν ἀπεκρίθη δὲ λέξιν καὶ ἐφαίνετο περιμένουσα ν' ἀπομακρυνθῇ. Τοῦτο ὁμῶς οὐδόλως εἶχον κατὰ νοῦν, καὶ τὴν ἡκολούθησα διὰ τοῦ πρανοῦς τοῦ φρουρίου πρὸς τὸ προάστειον, πρὸς τὸ ὁποῖον διευθύνετο γοργῶ τῷ βήματι.

Τῇ ἐλάλησα καὶ πάλιν περὶ τοῦ βιολίου, περὶ οὐδετέρου οὕτως εἰπεῖν ἀντικειμένου, ἐπήνεσα τὴν μελωδικὴν καὶ συγχρόνως δυνατὴν αὐτοῦ φωνὴν καὶ ἠρώτησα, πῶς ἀπέκτησε τὸ ὠραῖον τοῦτο ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε μεγάλην ἀξίαν διὰ πάντα εἰδήμονα.

Τὴν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συνδιάλεξιν ἐδέχθη εὐχαρίστως.

«Τὸ βιολίον εἶναι πατρικὴ μου κληρονομία, ἀπεκρίθη πάλιν μετὰ θάρρους, ἡ μόνη μου κληρονομία, πρέπει νὰ προσθέσω. Ὁ πατήρ μου ἦτο μουσικὸς ἐνὸς τῶν μικρῶν ἡγεμόνων, τῶν ὁποίων εὐπορεῖ ἡ πατρίς μου—ἡ δυστυχὴς πατρίς μου. Αὐτὸς δὲ τὸ ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρὸς του, γνωστοῦ κατασκευαστοῦ βιολίων ἐν Κρεμόνῃ· τοῦτο δὲ ἦτο τὸ καλλίτερον αὐτοῦ ἔργον.»

«Ἀνήκετε λοιπὸν εἰς οἰκογένειαν καλλιτεχνῶν. Οὐ μόνον τὸ ὄργανον, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη εἶναι κληρονομική.»

Ἐνευσεν ὀλίγον. «Ἰσως, κύριε, ἐὰν ὑπὸ τὴν λέξιν τέχνη ἐννοεῖτε τὴν φυσικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκφράζεσθαι διὰ τῆς μουσικῆς. Δυστυχῶς ὀλίγα ἐδιδάχθην. Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ γείνῃ διδάσκαλός μου ὁ πατήρ μου...»

«Δὲν ἦτο τοῦτο δυνατόν;»

«Τὸν ἀπώλεσα ἐνωρίς, λίαν ἐνωρίς. Ὡ, ἦτο ἄριστος καὶ ἀληθὴς καλλιτέχνης καὶ ὑπῆρξε καιρὸς, καθ' ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ ᾄδῃ ἀπὸ καμμίαν τῆς αὐτῆς συναυλίαν· πολλάκις δὲ μόνος αὐτὸς προσεκαλεῖτο ἐξ ὅλων τῶν μουσικῶν τοῦ αὐλικοῦ θιάσου. Τότε δὲν εἶχον γεννηθῇ εἴςέτι. Ἐγὼ τὸν ἐνθυμοῦμαι μόνον ἀσθενῆ καὶ

καταβεβλημένον ἄνδρα, τοῦ ὁποίου ἡ χεῖρ ἔτρεμεν, ὅταν ἐκίνει τὸ τόξον. Ἦτο τρακοντούτης μόλις, ὅταν ἀπέθανε, καὶ ἀπέθανεν ἐπαίτης.»

«Ἀλλὰ πῶς ἦτο τοῦτο δυνατόν;» ἠρώτησα μετὰ συμπαθείας.

Ἐστρεψε πρὸς στιγμὴν τὸ πρόσωπον πρὸς ἐμὲ καὶ εἶδον ἀστράπτοντα τὸν ὀφθαλμὸν ὑπὸ τὸν πέπλον. Δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἐκράτει τὸ λεπτὸν κάλυμμα μετὰξὺ τῶν χειλέων, ὡς ἂν ἤθελε νὰ κλείσῃ τὸ στόμα.—Ἡ γραῖα ἐστέναξεν.

«Καὶ ἡ μήτηρ ὑμῶν;» ἠρώτησα πάλιν.

Ἡ Ἀγγελικὴ ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσιώπησεν.

Εἶχομεν προχωρήσει ἐν τῇ μακρᾷ ὁδῷ. Αἱ οἰκίαι ἐκεῖ ἦσαν μικρότεραι καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ αὐτῶν ἐξοχικότεραι. Ἐν θέσει, ὅπου πλάγιος δρομίσκος διέσχισε τὴν ὁδόν, ἐσταμάτησεν.

«Μακρότερον δὲν δύνασθε νὰ με ἀκολουθήσητε», εἶπεν ἀποφασιστικῶς.

«Διατί ὄχι μέχρι τῆς κατοικίας ὑμῶν;»

«Οὕτω τὸ θέλω, κύριε, καὶ μὴ ζητεῖτε διατί.»

«Ἀλλ' ἐὰν σᾶς θεβαιώσω...»

«Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, ἐπιστρέψατε· ἄλλως θὰ με ἀναγκάσητε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἶμαι κουρασμένη.» Ἦγειρε τὸν πέπλον καὶ μὲ προσέβλεψε μετὰ βλέμματος ἱκετευτικοῦ.

Τῇ ἔτεινα τὴν χεῖρα, τὴν ὁποίαν μόλις ἤγειρε διὰ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων. «Τώρα ἀπέλθετε, εἶπε καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν γραῖαν.—Ἐλθε Βαρβάρα.»

Δὲν ἐτόλμησα νὰ παρακούσω ἢ νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ δεχθῇ τὴν συνοδείαν μου.

Αἱ δύο γυναῖκες ἔγειναν μετ' ὀλίγον ἄφαντοι ἐν τῷ σκότει τοῦ δρομίσκου, ἐγὼ δὲ ἐπέστρεψα ἄργῳ βήματι καὶ σκεπτικὸς εἰς τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν εἶχομεν ἤδη διέλθει.

Ἐννοεῖτε, ὅτι τὴν ἐπομένην ἐσπέραν ἤμην πάλιν ὁ ζωηρότερος θαυμαστής τῆς ὠραίας τεχνίτιδος καὶ ὁ ἀκόλουθος αὐτῆς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν. Ἐν τούτοις ἐν τέταρτον τοῦλάχιστον τῆς ὥρας ἔπρεπε τὴν φορὰν ταύτην νὰ περιμείνω παρὰ τὴν μικρὰν θύραν· δὲν κατάρθωσεν ὁμῶς διὰ τῆς βραδύτητος νὰ με ἀπελπίσῃ, οὐδ' ἐφαίνετο δυσηρεστημένη διὰ τοῦτο. Μὲ ἀπεχαιρέτησε πάλιν κατὰ τὴν αὐτὴν θέσιν, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καθ' ὅλας τὰς ἐπομένας ἐσπέραις. Οὐδεμίαν παράκλησίν μου ἔσχυσεν νὰ τὴν πείσῃ νὰ δεχθῇ τὴν συνοδείαν μου μέχρι τῆς κατοικίας τῆς.

Ἀλλὰ τοῦλάχιστον κατάρθωσα μετὰ τινὰ χρόνον νὰ λάβω τὴν ἄδειαν ὅπως βαστάζω ἐγὼ τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου, δι' ὃ μ' ἐθλίβε φιλικῶς τὴν χεῖρα κατὰ τὸν ἀποχαιρετι-

σμόν. Ἐνίοτε ὅταν ἐποῖζεν ἐν ἐξ ἐκείνων τῶν μελαγχολικῶν ἐθνικῶν ᾠσμάτων, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζεν ὅτι ἤκουον εὐχαρίστως, ἔρριπτε πρὸς ἐμὲ ταχὺ βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἐκκλινον νὰ θεωρῶ τρυφερόν, ἐσπέραν δὲ τινὰ ἀναγκασθεῖσα ἕνεκα βροχῆς νὰ τεθῇ ὑπὸ τὸ ἀλεξιδρόχιόν μου, ἔλαβε τὸν βραχίονά μου καὶ δὲν ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ὅτε ἔβεσα τὴν ἰδικήν μου ἐπ' αὐτῆς. ... Δυστυχῶς δὲν ἔβρεχε καθ' ἑκάστην, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου μοὶ ἐπέτρεπε καὶ ἐν εὐδίῳ καιρῷ τοιαύτας θωπείας.

Τότε δὲ παρακληθεῖσα, μοὶ διηγήθη καὶ τινὰ ἐκ τοῦ βίου τῆς, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀρκετὰ λυπηρά. Τὸν πατέρα τῆς, ὠραιότατον ἄνδρα, ἐρωτεύθη «πριγκίπισσα» συγγενῆς τοῦ ἡγεμόνος, ὅφ' ὃν ἐκείνος ὑπηρέτει ὡς αὐλικὸς μουσικὸς. Οὗτος τὴν ἡγάπα μὲ ὅλον τὸ αἶσθημα, τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπιδεικτικὴ ψυχὴ καλλιτέχνου, ἐκείνη δὲ τὸν ἡγάπησε μὲ τὸ πάθος Ἰταλίδος. Ἰερεὺς ἀντὶ πλουσίας ἀμοιβῆς ἐτέλεσε τὸν γάμον, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἐτηρήθησαν ὅλοι οἱ τύποι. Ἡσχέσις ἔμεινεν ἐπὶ τινὰ καιρὸν μυστικὴ, μέχρις οὐ αἰ συνέπειαι αὐτοῦ προεκάλεσαν ἀπελπιστικὴν ἀπόφασιν. Ἡ ἄρνησις τῶν συγγενῶν ἦτο βεβαία· ὅθεν προητοιμάσθη ἡ φυγή. Ἦδη εἶχον παραγγελθῇ οἱ ἴπποι, οἱ δὲ πολύτιμοι λίθοι τῆς εὐγενοῦς κυρίας εἶχον κρυβῇ ἐντὸς τῆς ἐσθῆτος, ὅτε ἡ φυγὴ ἐματαιώθη ἕνεκεν ἀπροόπτου καλύματος. Ὁ ἡγεμὼν, μαθὼν τὸ συμβάν, ἐξεμάνη ἐναντίον τῆς ἐπιλήσμονος συγγενοῦς, ἐναντίον τοῦ ἀλαζόνος θεράποντος. Οἱ σύζυγοι ἀπεχωρίσθησαν διὰ τῆς βίας. Ἡ πτωχὴ ἡγεμονίς ἐκλείσθη ἐντὸς ἀποκέντρου μοναστηρίου, τοῦ ὁποίου οὐδέποτε ἔμαθεν ὁ μουσικὸς τὸ ὄνομα. Ἐκεῖ ἐγέννησε τέκνον, τὸ ὁποῖον ἐχώρισαν βαρβάρως ἀπὸ τῆς μητρὸς, παρέδωκαν ὁμῶς εἰς τὸν ἀτυχῆ πατέρα, ἀτίμως ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας διωχθέντα, ἀφοῦ δι' ὅρκου ἐνώπιον τοῦ βωμοῦ ὑπεσχέθη νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον εἰς τὸ κράτος ἐκεῖνο. Ἡ θλίψις ἐμάρανε τὴν πιστὴν καρδίαν τοῦ τοῦ λοιποῦ οὔτε θέλησιν εἶχεν οὔτε δύναμιν· ἡ θέα τοῦ παιδίου τῷ ὑπενθύμιζε διαρκῶς τὴν ὠραίαν γυναῖκα, ἥτις πρὸς ἐξίλασμόν τοῦ ἀγνοῦ αὐτῆς ἔρωτος διῆγε βίον ἔρημον ἐντὸς μοναχικοῦ καλλίου. Τέλος ὑπέπεσεν εἰς μελαγχολίαν, πρὸδρομον ἡλιθιότητος, ὥστε ἦτο εὐτύχημα, ὅτε ὁ θάνατος ἔθηκε τέρμα εἰς τὰς βασάνους τοῦ.

Τὸ τέκνον τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς δυστυχοῦς ἐκείνης γυναικὸς ἦτο ἡ Ἀγγελική.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παρελήφθη ὑπὸ ἱερέων. Ἐλάμβανεν ἐντὸς μοναστηρίου τροφὴν καὶ τὴν στοιχειωδεστέραν ἀγωγὴν. Ὅτε προέβη ἡ ἡλικία τῆς, ἐγένοντο προσπάθειαι νὰ πεισθῇ ὑπὲρ τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὅπως θεαρέστως βιοῦσα κατορθώσῃ νὰ λησμονηθῇ ἐν τῷ

οὐρανῷ τὸ ἀμάρτημα τῶν γονέων. Ἀλλ' ἐφο-
βείτο τὸν τάφον, ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ προσεπάθουν
νὰ τὴν κλείσωσι ζῶσαν. Ὅλη αὐτῆς ἡ ἀγάπη
ἐστράφη πρὸς τὸ βιολίον τοῦ πατρὸς, τὸ ὁ-
ποῖον εἶχε λάβει μετ' ἐκείνης καὶ ἐπὶ τοῦ ὁ-
ποίου ἐγυμνάζετο ὑπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ καλοῦ τι-
νὸς μοναχοῦ διδασκαλίαν.

Ὁ μοναχὸς οὗτος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἴσως δὲν
ἦτο εὐχαριστημένος ἐκ τῆς τύχης του, τῇ ἐλε-
γεν, ὅτι εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ
ὅτι ἠδύνατο νὰ κερδίῃ τὸν ἄρτον τῆς διὰ τοῦ
βιολίου. Κατὰ συνέπειαν ἠντανιώθη ἐπιμόνως
νὰ δώσῃ τὸν ὄρκον καὶ νὰ λάβῃ τὸ μοναχικὸν
σχῆμα. Ἦναγκάσθησαν νὰ τὴν ἀποπέμψωσιν
ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τότε ἤρχισε θαρρῶ-
λέως τὴν διὰ τοῦ ἀγνώστου κόσμου πορείαν.

Ἐν τῇ ἡγεμονικῇ αὐτῇ δὲν εἶχεν ἐντελῶς
λησμονηθῇ. Ἐξῆς ἐκεῖ μία ἀδελφὴ τῆς μητρὸς
τῆς, φιλάνθρωπος κυρία, ἥτις ἀπὸ καίρου εἰς
καιρὸν ἐζήτει κρυφίως πληροφορίας διὰ τῶν
ὑπηρετῶν περὶ αὐτῆς, προσφέρουσα συνδρομὴν
τινα ὡσαύτως. Ἀλλ' ἡ Ἀγγελικὴ ἦτο λίαν ὑ-
περήφανος καὶ δὲν ἐδέχθη. Ὡσαύτως κατα-
χρώμενοι τῆς δυστυχίας τῆς δι' ἐπανειλημέ-
νων ἀποπειρῶν ἐζήτουν νὰ πείσωσιν αὐτὴν νὰ
δεχθῇ τὸν πέπλον τὴν ἐβεβαίουν, ὅτι θὰ ἠδύ-
νατο νὰ ἐξακολουθῇ τὴν μουσικὴν. Ἐσκέφθη
τότε, ὅτι ἠδύνατο ἴσως διὰ τῆς μουσικῆς νὰ
καταστήσῃ ἰλαροτέρως τὰς λυπηρὰς ἡμέρας τῆς
μητρὸς τῆς καὶ ἐπέβαλε τὸν ὄρον νὰ τῇ ἐπι-
τραπῇ, ἵνα συμμερισθῇ μετ' αὐτῆς τὸ μοναστή-
ριον καὶ τὸ κελλίον. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη
δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ, καὶ τότε ἐγκατέλιπεν ἡ
Ἀγγελικὴ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της, ἵν' ἀ-
ποφύγῃ νέας ἀποπειράς, ἵνα ζητήσῃ τὸν ἄρτον
ἐν ξένῃ γῇ. Ἡ γραία ὑπηρετὶς τῆς μητρὸς αὐ-
τῆς, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ τὴν συνδράμῃ κατὰ τὴν
φυγὴν καὶ εἶχεν ἕνεκα τούτου ἀπολέσει τὴν θέ-
σιν αὐτῆς παρὰ τῇ αὐτῇ, τὴν συνώδευεν.

Οὐδὲν ἔμαθον περὶ τῶν ἄλλων συμβάντων
κατὰ τὴν ἀκωνώδη αὐτῆς περιήγησιν καὶ ἔ-
πειτα ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἦδη πρὸ δύο ἐτῶν διέμε-
νεν. Ἐφαίνετο ἀποφεύγουσα τὰς περὶ τοῦ ἀντι-
κειμένου τούτου ἐρωτήσεις μου.

«Διήλθον λίαν ὀλιβερώς τὸν καιρὸν αὐτὸν,
μοὶ εἰπέ ποτε, καὶ πολλάκις ἐσκέφθην, ἐὰν δὲν
ἦτο προτιμώτερον ν' ἀρνηθῶ τὸν κόσμον, πρὶν
τὸν γνωρίσω, περηγοῦσα τὰς ἀδελφὰς ἐν τῷ
μοναστηρίῳ διὰ τοῦ βιολίου μου. ὦ! πόσον
κακὸς εἶναι ὁ κόσμος! Καὶ ὅταν τις ᾔναι πτω-
χὸς καὶ ἄπειρος...! Δι' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει
πλέον βοήθεια. Ὅ,τι εἶμαι εἶμαι. Οὐδὲν δύ-
ναι νὰ με βοηθήσῃ.»

Τοῦτο ἦτο λίαν ἀπελπιστικὸν καὶ πρὸς τοὺς
λόγους τούτους ἤρμοζεν ἀκριβῶς ὁ μελαγχό-
λικός χαρακτήρ, ὁ ὁποῖος τόσο βαθύως εἶχεν
ἐντυπωθῇ ἐπὶ τοῦ ὠραίου αὐτῆς προσώπου. Ἐ-

γὼ ὁμῶς δὲν ἤθελον νὰ πεισθῶ, ὅτι δὲν ὑπῆρχε
βοήθεια δι' αὐτὴν, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν
βοηθήσῃ. Μήπως ἐγὼ αὐτὸς δὲν εἶχον τὴν δια-
καστέραν ἐπιθυμίαν νὰ καταστῶ ὁ μέλλων νὰ
συνδράμῃ αὐτὴν φίλος;

Φίλος!—Ναί, ἐννοεῖται καὶ τοῦτο. Ἀλλὰ αἰ-
σθημα φιλίας δὲν ἦτο τὸ διακαῖον τὴν καρδίαν
μου, φλογερώτερον καθιστάμενον ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ.
Τοιοῦτον αἰσθημα φιλίας ἤθελον θεωρεῖ τότε ὡς
αἰσθημα ψυχρὸν, ἐπαρκὲς μόνον εἰς ἄγαμον γέ-
ροντα μὲ ἀποτεφρωμένην καρδίαν καὶ φαλα-
κρὰν κεφαλὴν. Γυνὴ τόσῳ νέᾳ, τόσον ὠραία
καὶ τόσον ἀξιεπαστος! καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος ζωη-
ρὸς, θιασώτης τῆς εὐζωΐας, νέος ἐπιδεκτικὸς
παντὸς ὑψηλοῦ αἰσθήματος! Ὅχι! τὸ αἰ-
σθημα μου ἦτο πᾶν ἄλλο ἢ φιλία, πᾶν ἄλλο ἢ
φιλανθρωπία. Ἡ καρδίᾳ μου ἔως τότε εἶχε
μείνει ἐλευθέρᾳ, ὅσον καὶ ἂν ὑπέπεσεν εἰς πει-
ρασμὸν—ἡρώμην πρῶτην φορὰν, ἐὰν ὅ,τι πλη-
σίον τῆς ἀξιεπαστος ταύτης γυναικὸς ἤσθανό-
μην ἦτο ἔρως—καὶ βεβαίως ἦτο ἔρως.

Ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγον ἐβασάνιζον τὴν κεφα-
λήν μου, τί ἤθελε συμβῇ, ἂν καὶ ἡ Ἀγγελικὴ
μὲ ἠγάπα. Ἀμὰ ἐβεβαίωθην περὶ τοῦ αἰσθη-
ματός μου, ἡ μόνη μου προσπάθεια καὶ ἐνέργεια
ἦτο νὰ βεβαιώσω καὶ αὐτὴν περὶ τῆς κλίσεώς
μου καὶ νὰ κατακτήσω τὴν καρδίαν τῆς. Ἐ-
φαίνετο ἐνδομύχως χαίρουσα διὰ τὰ εἰλικρινῆ
δείγματα τῆς ἀγάπης μου, μὲ ἐκράτησεν ὁμῶς
ἐν μεμετρημένῃ ἀποστάσει, ὅπερ ἠϋξάνην ἐτι
μᾶλλον τὸ πάθος μου.

Αἱ ἐνέργειαι μου ἐγίνοντο μετὰ πλειοτέρας
θερμότητος, ἐζήτουν πάντοτε βιαιότερον μικρὰν
συνέντευξιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἢ ἐν τρίτῳ τόπῳ.
Ἠπέλουν, ὅτι δὲν θὰ ὑπῆκουον πλέον, ὅτι ἤ-
θελον τὴν ἀκολουθήσῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς.

«Ἀδύνατον», ἀπεκρίνετο σοβαρῶς καὶ μὲ
βλέμμα ἱκετευτικόν, τὸ ὁποῖον μὲ συνεκίνησε
μέχρι καρδίας.

«Δὲν μὲ ἀγαπᾷς», τῇ ἔλεγον παραπονούμε-
νος. «Ἐπειδὴ σὰς ἀγαπῶ ὡς οὐδένα ἐν τῷ κό-
σμῳ, δὲν δύναται νὰ γείνη, πρέπει νὰ τὸ πι-
στεύσῃς.»

Ὑπήκουσα ἀκόμη αὐτὴν τὴν φορὰν, ἀλλὰ
μόνον μέχρι τῆς ἐπομένης ἐσπέρας. Τότε ὁ-
μῶς ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν
ἐκφέρει ἐν ἀρχῇ τῆς γνωριμίας ἡμῶν. Ἐπέστρε-
ψε πάλιν εἰς τὸ ἄστυ καὶ με ἠνάγκασε νὰ τὴν
ἀκολουθήσω. Ἐπρεπε δὲ, ἂν δὲν ἤθελον νὰ ἀ-
πολέσω πᾶσαν ἐλπίδα, νὰ τῇ ὑποσχεθῶ, ὅτι θὰ
μεταβῶ εἰς τὴν οἰκίαν μου. Μὲ συνώδευσε μετὰ
τῆς γραίας ἔως ἐκεῖ καὶ περιέμενεν ἔξω, μέχρις
οὐ ἔκλεισε τὴν θύραν ὀπισθέν μου.

Ὅτε τὴν ἐπομένην ἐσπέραν δυσηρεστημένος
εἰσῆλθον μίαν ὥραν ἀργότερον τῆς συνήθους εἰς
τὴν ἀλθουσαν τοῦ ξενοδοχείου, δὲν τὴν εὗρον
ἐκεῖ, καὶ τότε ῥίγος μὲ κατέλαβεν. Ἀντ' αὐτῆς

ἔπαιζε τυφλὸς τις ἐπὶ μεγάλου τινὸς ὀργάνου,
οἱ δὲ θαυμάσιες δὲν ἐφάνιντο δυσηρεστημένοι
διὰ τὴν ποικιλίαν.

Ὁ ξενοδόχος μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ ὠραία Ἀγγε-
λικὴ ἐμήνυσεν, ὅτι δὲν θὰ ἔλθῃ πλέον, καὶ ὅτι
εὗρέθη ἡδὴ καὶ ἀντικαταστάτης. Ἐξῆλθον σχε-
δὸν παρὰ φρον.

Ἐτρεξα ἀπὸ καφεναείου εἰς καφεναεῖον, ἀκροα-
ζόμενος εἰς ὅλα τὰ παράθυρα, ὅπου ἤκουον μου-
σικὴν, ἀλλὰ ματαιῶς. Εἰς μᾶτην δὲ ἔμενον ἐπὶ
ὥρας πλησίον τῆς γνωστῆς γωνίας, ὅπου συνή-
θως μὲ ἀπεχαιρέτα. Θὰ ἔμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἢ
ἤλλαξε δρόμον. Ἀλλὰ δὲν ἠσύχασα· καθ' ἐκά-
στην ἀνεύθυν τὰς προσπαθείας μου πῶς νὰ τὴν
εὗρω, πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἀνάγκη δὲν ἤθελε τῇ
ἐπιτρέψει ἐπὶ πολὺ νὰ μείνῃ ἄεργος, καὶ δὲν ἐ-
λανθάζοιτο.

Ὅταν τὴν ἐπανεῖδον, τὴν ἐπέπληξα μὲ τὰς
τρυφερώτερας ἐκφράσεις. Ἀνέπνευσεν ἐκ βαθέων
ὡς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καταδικαζόμενος ἔτρεξε
μέχρις ἐντελούς· ἐξαντλήσεως. «Διατί μὲ κατα-
διώκετε ἀπαύστως, ἡρώτησε μὲ τρέμουσαν
φωνήν; δὲν βλέπετε, ὅτι πρὸς τὸ καλὸν σὰς
κρύπτομαι; Τί περιμένετε ἀπὸ ἐμὲ; Τί δύνα-
μαι νὰ ἔμαι δι' ὑμᾶς; Δὲν με γνωρίζετε.»

Τὴν ἀπόκρισίν μου εἶναι περιττὸν νὰ διηγη-
θῶ. Ἡ γλῶσσα τοῦ πάθους εἶναι πάντοτε ἡ
αὐτή. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφερον μόνον λέξεις· ἤσθα-
νόμην ὅ,τι ἔλεγον. Τῇ εἶπον, ὅτι τὴν ἠγάπων
περισσότερον παρὰ τὴν ζώήν μου· τῇ εἶπον,
ὅτι...

Ὅχι! Δὲν τὰ εἶπον τότε, ἀλλὰ μετὰ τινὰς
ἡμέρας, ὅτε ἐπιμόνως μὲ ἀπέκρουε. Τῇ εἶπον,
ὅτι φαίνεται παραγνωρίζουσα τὰς διαθέσεις μου·
τῇ εἶπον, ὅτι σπουδαίως τῇ προσφέρω τὴν
χειρὰ μου.

Ἐξεπλάγη τὸ πρόσωπόν της ἐγένετο ὠχρο-
τατον· λειποθυμία ἐφαίνετο καταλαμβάνουσα
αὐτήν. Ἐλάβον τὴν χειρὰ τῆς καὶ τὴν εὗρον
ψυχρὰν ὡς τὴν χιόνα. Ἐστράφη βαρέως ἐπὶ
τοῦ θραχίου μου καὶ ἐβάδιζεν οὕτω στιγμὰς
τινας.

«Ἀδύνατον, φίλτατέ μου, εἶπεν ἔπειτα
μετὰ θλίψεως ὁ Θεὸς τὸ γνωρίζει, ἀδύνατον.»
«Διατί, Ἀγγελικὴ; ἡρώτησα· φοβεῖσαι μή-
πως ὑπόσχομαι τι, ὅπερ δὲν δύναμαι νὰ πράξω;
Εἶμαι ἐλεύθερος καὶ δύναμαι νὰ λάβω πλήρη
τὴν ἀνεξαρτησίαν, τῆς ὁποίας ἔχω ἀνάγκην διὰ
τὴν ἑνωσιν ταύτην. Οἱ γονεῖς μου ἀπέθανον·
δὲν ἔχω δὲ οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τῆς
ἐπιλοΐπου οἰκογενείας μου. Εἶμαι εὐκατάστα-
τος, αὐριον δὲ δύναμαι νὰ λάβω τὴν ἀφελὴν
μου ὡς ἀξιωματικὸς. Τίποτε δὲν με κωλύει
νὰ γείνωμεν τόσο εὐτυχεῖς, ὅσον δύναται νὰ
μᾶς καταστήσῃ ὁ ἔρως. Δεχθῆτε, καὶ εἰμεθα
εὐτυχεῖς ἄνθρωποι.»

Ἐπετάχυνεν, ἐνῶ ἔλεγον ταῦτα, τὸ βῆμα,

ὥστε ἐδιώκετο ὑπὸ τῶν λόγων μου· εἶχε κύψει
τὴν ὠραίαν κεφαλὴν· οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἦσαν προ-
σηλωμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· αἱ μακρὰὶ βλεφα-
ρίδες τῆς ἐπληροῦντο δακρύων, τὰ ὁποῖα ἤδη
συμπυκνούμενα ἐπιπτον, ὡς πίπτουσι μετὰ βρο-
χῆν αἱ σταγόνες ἀπὸ τῶν φύλλων, ὅταν αἴφνης
τὰ τρεῖς ὁ ἄνεμος.

«Θεέ μου, εἶπεν, εἶναι ἀργά... Ἀλλὰ
διατί νὰ ᾔναι ἀργά! Ὅχι, ὅχι—δὲν δύναμαι
νὰ σὰς ἀπατήσω, ὅχι. Οὐδὲν δύναμαι νὰ ᾔ-
μαι διὰ σὰς,—οὐδέν.»

«Ἀγγελικὴ!» ἀνερώνησα μετὰ παραπόνου.
Ἐρρίψε πρὸς ἐμὲ βλέμμα λυπηρὸν, τὸ ὁποῖον
ἐσπάραξε τὴν καρδίαν μου.

«Διότι σὲ ἀγαπῶ παρὰ πολὺ, ἀνέκραξε· καὶ
τοῦτο εἶναι ὁ τελευταῖός μου λόγος.»

Ἐβασάνισα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ὑπὸ λαμπρὰν
πανσέληνον. Ἐκ τῆς θαθείας σκιᾶς, τὴν ὁποίαν
ἔρριπτον αἱ οἰκίαι, ἀνεφάνη μορφὴ τις, ἥτις μὲ
ἐπλησίασεν. Ἡ Ἀγγελικὴ διὰ βιαίας κινήσεως
ἀπεσπάρσθη τοῦ θραχίου μου καὶ ἔτρεξε θή-
ματά τινα. Ἐπειτα πεισθεῖσα ἴσως, ὅτι ἡ φυ-
γὴ ἦτο ἀδύνατος, ἐστάθη καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν
μορφὴν ἐκείνην.

«Τί θέλεις;» ἡρώτησε μὲ φωνὴν τρέμουσαν
ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ὁρῆς.

Ἐγὼ μακρόθεν διέκρινα ἐκ τοῦ βάθους τῆς
ὑπὸ τῆς σελήνης φωτιζομένης ὁδοῦ τὴν σκια-
γραφίαν κυρίου κομφῶς ἐνδεδυμένου. Ἐφανε-
ρὸν τὸν πῖλον λοξῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκράτει
λεπτὸν βιβλίδιον εἰς τὴν χεῖρα. Τὰ ἄκρα τοῦ μύ-
στακος ἐφάνιντο ἀμφοτέρωθεν τοῦ προσώπου.
Ἀφοῦ ταχέως ἐπλησίασεν, ἔμενον μὲν αἱ αὐταὶ
γραμμαὶ, ἀλλ' ὁ μακρόθεν φαινόμενος κομφῶς
μετεβλήθη εἰς ῥακενδύτην.

Φαντασθῆτε ἄνθρωπον ἐνδυθέντα πρὸ ἔτους
ἐν τῷ πρώτῳ καταστήματι τοῦ συμμοῦ μετὰ
κομφήτους ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἔκτοτε
δὲ μὴ ἀλλάξαντα ἐνδυμα. Τὸ σχῆμα ἔμεινεν·
ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι ἐφθαρμένον καὶ ἐσχισμένον·
τὰ τεμάχια μόλις συγκρατοῦνται ἐπὶ τοῦ σώ-
ματος. Πρὸς τοῦτο ἔφερε διόπτρας κρεμασμένας
ἀπὸ μακρῶς ταινίας, τὴν βιβλίδον, κίτρινα χει-
ρόκτια καὶ τετριμμένον ἐρυθρὸν μεταξωτὸν
λαιμοδέτην, δεδεμένον ὁμῶς μετὰ κομφήτους.
Δὲν ἐνθυμούμαι νὰ εἰδὼν ποτε, πρὶν ἢ ἔπειτα,
τοιαύτην ἐλκεῖν εἰκόνα παρηκμακυίας ἀρχαίας
κομφήτους.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, ἐξάγων μετὰ χαρίεντος
κινήματος τὸν πῖλον ἐνώπιον τῆς Ἀγγελικῆς,
ἐκλινε χαιρετῶν. «Συγγνώμην, εἶπεν, ὅτι πα-
ρουσιάζομαι ἐδῶ ἐνώπιόν σου, ἀλλ' ἐνόμιζον,
ὅτι ἐπίσκεψις ἐν τῇ οἰκίᾳ σου θὰ σοὶ ἦτο ὀλι-
γότερον εὐάρεστος.»

«Ὑπεσχέθης...», ὑπέλαβε, καὶ ἡ φωνὴ τῆς
ἐξέλιπεν ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς ταραχῆς.

«Ὑπεσχέθην, τέκνον μου, βεβαίως, καὶ βε-

θαίως ευχάρις τως θά εκπράτουν τὸν λόγον μου. —Ευχαρίστως; Εἶναι ψεῦδος. —Ἀλλὰ κατὰ καθήκον, διότι ὑπεσχέθη νὰ μὴ παρουσιάσῃ πλέον ἐνώπιόν σου. Ἐκίνησε τοὺς ὤμους θαυμάσιον τὸν μύστακα διὰ τοῦ ἄκρου τῆς βλάβης. «Πταίω ἐγὼ, ἐὰν αἱ περιστάσεις εἶναι ἰσχυρότεροι τῆς θελήσεώς μου; Εὐρίσκομαι δυστυχῶς ἐν τῇ ὀδυνῇ θέσει νὰ ζητήσω τὴν συνδρομὴν φίλης, ἥτις ὡς παρατηρῶ, —ἐθεσε τὰς διόπτρας ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ με παρητήρησε μὲ αὐθαδὲς βλέμμα—ἥτις φαίνεται πολὺ καλῶς τοποθετημένη. Λάβε τὴν καλωσύνην νὰ με παρουσιάσῃς.»

Ἡ Ἀγγελικὴ δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην. «Τί ζητεῖς ἀπὸ ἐμέ;» ἠρώτησε περιφρονητικῶς.

Ὁ ξένος ἐμειδίασε καὶ ἔδειξε σειρὰν λαμπρῶν ὀδόντων. «Χρήματα, τέκνον μου» χρήματα, τί ἄλλο παρὰ χρήματα; Μικρόν τι ποσόν, διὰ νὰ οἰκονομηθῇ ἕως αὐρίου, ὡς δάνειον ἐννοεῖται. Ἐὰν τυχὸν δὲν ἔχῃς, ὁ σύντροφός σου βεβαίως θὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς ευχάριστον...»

«Σιώπα, ἄθλιε, τὸν διέκοψε· δὸς Βαρβάρᾳ, ὅσα ἔχομεν, ὅλα, τὸ θέλω, ὅλα· καὶ τώρα ἄφες με.»

Ἀνεχώρησεν, ἐνῶ ἡ γραῖα ἐκένωσε μικρὸν βαλάντιον εἰς χεῖρας τοῦ κομψομένου. Τὴν ἠκολούθησα καὶ μετ' ὀλίγον τὴν ἔφθασα. Ἐκλαίει πικρῶς.

Ἀγγελικὴ, ἠρώτησα, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος τολμᾷ...»

Μοὶ ἔνευσε νὰ μείνω ὀπίσω.

«Δὲν θέλεις νὰ μοι δώσῃς καμμίαν ἐξήγησιν, Ἀγγελικὴ;»

Ἠρνήθη διὰ νεύματος, χύνουσα πικρὰ δάκρυα.

Ἀλλὰ τί νὰ ὑποθέσω;»

«Τὸ χειρότερον, εἶπε, τὸ χειρότερον. Σὰς ἐξορκίζω εἰς ὅλους τοὺς ἀγίους, μὴ με ἐρωτᾷτε περισσότερον.»

«Θέλω νὰ μάθω, Ἀγγελικὴ...»

«Τί πλέον θέλετε νὰ μάθῃτε; τὸ πᾶν ἐτελείωσε μεταξὺ ἡμῶν. Οὐδὲν ἐξ ὧν ἡλπιζον, ὅχι, οὐδὲν, οὐδὲν πλέον μᾶς μένει. Ὑγιαίνετε καὶ ἀφάσσετε νὰ φέρω ἐγὼ μόνῃ τὸ θάρος τῆς εἰμαρμένης μου. Πηγαίνετε, κύριε, πηγαίνετε, καὶ ἐὰν δὲν θέλετε νὰ καταστήτε ἄξιος περιφρονησεως, μὴ με ἀναζητεῖτε πλέον.» Ἡρπασεν ἐκ τῶν χειρῶν μου τὸ κιβώτιον μετὰ τοῦ βιολίου καὶ ἀπεμακρύνθη ταχὺ βήματι.

Εἶχον τὴν ἀβεβαίαν, ἀλλὰ τὴν θέλησίν μου κυριεύουσιν συναίσθησιν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀπισθοχωρήσω, ὅτι πράγματι τὸ πᾶν ἐτελείωσε μεταξὺ ἡμῶν. Ἐστάθην μίαν στιγμὴν, προσήλυσεν τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς γῆς, δάκνων τὰ χεῖλη μου. Ἡ γραῖα Βαρβάρᾳ διήλθε πλησίον μου· τὴν ἐκάλεσα, ἀλλ' ἄφωνος ὡς πάντοτε ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον της. Ἡδυνάτουν ἐντελῶς ὅ-

πως τὴν ἀναγκάσω νὰ μοι δώσῃ ἐξηγήσεις.

Τέλος ἐπέστρεψα πρὸς τὴν πόλιν κλονούμενος ὡς ἄνθρωπος ἐγειρόμενος ἀποτόμως τοῦ ὕπνου. Ἀλλὰ μετὰ τινα βήματα μ' ἐπλησίασεν ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος· μοὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά του, ὄνομα ἀριστοκρατικῆς πολωνικῆς οἰκογενείας, καὶ προσέθεσεν ἀμέσως· «Βλέπετε, πῶς ἡμπορεῖ νὰ καταντήσῃ ἄνθρωπος ὑψηλῆς τάξεως, ὅταν τῷ λείπουν τὰ μέσα. Γνωρίζω ποῖος εἴσθε· ἔλαβον περὶ τούτου πληροφορίας. Λυποῦμαι, διότι δὲν ἤλθετε ἐπὶ τινὰ πρότερον εἰς Βιέννην· ἠθέλωμεν συναντηθῇ ἀναμφιδόλως ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν ἐπισημοτέρων οἰκῶν. Ἐπαίζον τότε σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ἐξώδευσα ἀρκετὰ μεγάλην περιουσίαν κατὰ τὸν εὐγενέστερον τρόπον. Μὴ με θεωρεῖτε ὅμως διὰ τοῦτο ἐπιπόλαιον. Εἶχον τὴν βεβαιότητα, ὅτι θὰ κληρονομήσω πλουσιώτατον θεῖον, γέροντα ἄγαμον καὶ ἀσθενῆ τὴν κράσιν. Πταίω ἐγὼ, ἐὰν ἐρωτεύθῃ χορεύτριαν, τὴν ἐνυμφεύθῃ καὶ ἔγραψεν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἅπασαν αὐτοῦ τὴν κολοσσαίαν περιουσίαν, καὶ ἐὰν ἐπειτα μοὶ ἔδειξεν ἐν ἀδίκῳ ἀγανακτήσει τὴν θύραν, ὅταν τῷ εἶπον, ὅτι μὲ ἔχει ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς του; Ἀφοῦ ἀπέθανεν, εἶχον τὴν γενναιότητα νὰ προσενέγκω τῇ κυρίᾳ θεῖα τὴν χεῖρά μου, ἂν καὶ ἐστένάζον τότε ὑπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ ἔρωτος. Ὁ θεὸς μου ὅμως, ὁ ὁποῖος συνησθάνετο τὸ πρὸς με ἀμάρτημά του, τῇ εἶχεν ἐνσταλάξει τὴν πρὸς ἐμὲ ἀντιπάθειαν, ὥστε ὅλη ἡ ἐρασιμότης μου ἔπρεπε νὰ ναυαγήσῃ. Ἐδῶκε τὴν χεῖρά της εἰς τὸν μεγαλείτερον ἐχθρόν μου, εἰς Σέρβον τινὰ ἡγεμονίσκον, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδύνατο νὰ μοι συγχωρήσῃ, ὅτι τὸν εἶχον ὑποσκελίσαι παρὰ γνωστῇ τινὶ νέᾳ καὶ ὠραιότατῃ κυρίᾳ.»

Ταῦτα εἶπε νεύων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θαυμάσιον τὸν μύστακα.

«Ἄς μὴ ὀμιλήσωμεν περὶ τούτου. Δὲν θὰ προδώσω τίποτε. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι κατασπάλαξα μίαν περιουσίαν ἐλπίζων, ὅτι ἤθελον ἀποζημιωθῇ διὰ πλουσίας κληρονομίας, καὶ αἴφνης εὗρέθην ἐπαίτης. —Ναὶ, κύριε, ἐπαίτης μὲ ὅλας τὰς ἐξεις καὶ τὰς ἀνάγκας πλουσίου εὐπατρίδου,—ἐπαίτης ἐνδεδυσμένος φράκον καὶ στιλπνὰ ὑποδήματα. Ἐγείνα χαρτοπαίκτης, οὐχὶ ἐκ πάθους βεβαίως.

Ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ τις ἐν τῇ θέσει μου, τηρῶν κατὰ τὸ φαινόμενον τοῦλάχιστον τοὺς κανόνες τῆς ἐθιμοτυπίας; Δὲν θὰ ὑποβιβασθῇ ὁμολογῶν, ὅτι αἱ ὑποθέσεις μου ἔβαινον κακῶς. Ἐπαίζον ἐν μεγάλῃ γενναιότητι, ἐπομένως κακῶς. Ὁ ἔχων ἀνάγκας καὶ μὴ θέλων νὰ καταστῇ κλέπτης, παίζει πάντοτε κακῶς. Θέλετε νὰ πεισθῇτε, κύριε, ὅτι παίζω κακῶς; Ἐκεῖ ὁ ἐρυθρὸς φανὸς φωτίζει κερνεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶμαι γνωστός. Θέλετε;»

Ἀπεποιήθην ὀργίλως καὶ μετὰ τρόπου δυνάμενος νὰ τὸν διδάξῃ, ὅτι μοὶ ἔκαμνε πρότασιν αὐθάδη. Μ' ἐνόησεν ἀμέσως.

«ὦ, μὴ ἐντρέπεσθε νὰ εἰσέλθῃτε μετ' ἐμοῦ, ἐβεβαίωσε μειδιῶν, ὁ ξενοδόχος μὲ γνωρίζει, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν οὐδεὶς εἶναι ἐκεῖ. Θὰ μᾶς ὀδηγήσωσιν εἰς ἰδιαίτερον δωμάτιον, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ ἡμεῖς μόνοι μετὰ φιάλης οὐγκρικῶν οἶνου, οἶον οὐδέποτε βεβαίως ἐγεύθητε· δοκιμάσατε μόνον. Ἡ ἀπώλεια ὀλίγου χρυσίου δὲν πιστεύω νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ.»

«Δὲν παίζω, κύριε» ἀπήντησα ἀρνούμενος ὀριστικῶς.

«Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν παίζετε μετ' ἐμοῦ· καλῶς· μὴ παίζωμεν λοιπόν. Ἄς πῶμεν ἐν ποτήριον τοῦ πράγματι ἐξαιρέτου ἐκείνου οἶνου. Ὁ ξενοδόχος τὸν λαμβάνει κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς πηγῆς.»

«Οὔτε πίνω, κύριε.»

«Ἄ, εἴσθε πράγματι πρότυπον εὐγενείας. Συγχαίρω τῇ ὥραϊ Ἀγγελικῇ.»

«Μὴ ἀναφέρετε τὸ ὄνομα τοῦτο», ἀνέκραξα μετ' ὀργῆς.

«Διατί; ἠρώτησε παίζων μὲ τὸ βαβδίον τοῦ εἶναι ὠραῖον καὶ πολὺ προσφιλὲς εἰς ἐμὲ. —Εἶναι ὄνομα τόσον ἀξιέραστον, ὅσον ἀτυχῆς εἶναι ἡ νέα. Ἡ Ἀγγελικὴ εἶναι ἀξία...»

«Νὰ σιωπήσῃτε», ἀπεκρίθην.

«Ἰσως ἔχετε δίκαιον», εἶπεν αἴφνης σοβαρῶς καὶ μετὰ τινος μελαγχολίας. Πιστεύσατέ με, δὲν λυποῦμαι τίποτε περισσότερον.—Ἀλλὰ τί γνωρίζετε ὑμεῖς περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως;»

«Οὐδὲν, οὐδὲν», ἐβεβαίωσα ἀπομακρυνόμενος.

Ἐλαβε τὸν βραχίονά μου. «Ἄς εἰσέλθωμεν· μὴ παίζετε, μὴ πίνετε. Θὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν, ὡς πράγματι συνέβη.—Ἐὰν ὁ θεὸς μου δὲν μὲ ἀπεκλήρονεν...»

Ἀπέσυρα τὸν βραχίονά μου καὶ ἐστάθην ἐνώπιόν του εἰς θέσιν ἀπειλητικὴν. Ἐγνώριζον, ὅτι ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν θὰ ἐλάβανον πληροφορίας περὶ παντὸς ὅ,τι εἶχεν ἀποσιωπήσει ἡ Ἀγγελικὴ, ὅ,τι ἐδικαιολόγει τὴν πρὸς ἐμὲ συμπεριφορὰν της. Ἀλλ' ἦτο ἀντιπαθητικώτατον εἰς ἐμὲ ν' ἀκούω τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὀμιλοῦντα περὶ γυναικὸς, ἥτις πρὸ μίας ἐτι ὥρας ἐθεωρεῖτο ὑπ' ἐμοῦ ἀγνή, καὶ ἥτις ἐτι καὶ νῦν δὲν ἀπεξενώθη τῆς ὀδυνηρῶς παλλομένης καρδίας μου.

«Ἀκόμη μίαν λέξιν, καὶ σᾶς ῥίπτω κατὰ γῆς. Δὲν ἐντρέπεσθε νὰ μεθύητε μὲ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐπητήσατε παρὰ πτωχῆς βιολίστριας, καὶ δὲν θὰ αἰσχυνθῇτε ἐπομένως νὰ εἰπῇτε καὶ πᾶν ψεῦδος, τὸ ὁποῖον ἐγγίζει τὴν τιμὴν της. Ἐὰν αἰσθάνεσθε ἑαυτὸν ἐνοχον, εἶναι αὐτὸ τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου δύνασθε νὰ ἐξαγνισθῇτε πλησίον αὐτῆς; Ἐὰν εἴχετε κόκκον φιλοτιμίας, ἠθέλετε ἐργασθῇ ὅλαις δυνά-

μεσιν, ἵνα ἀποφύγητε τὴν ταπείνωσιν νὰ δεχθῆτε παρ' αὐτῆς συνδρομὴν.»

Ὑψωσε τὴν κεφαλὴν· «Νὰ ἐργασθῶ! εἶπεν ἀρνητικῶς· εἴσθε ἀστείος. Νὰ ἐργασθῶ! Τί νὰ ἐργασθῶ; Ποῦ νὰ ἐργασθῶ, καὶ ἀντὶ ποίας ἀμοιβῆς; Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου οὐδεὶς μὲ γνωρίζει, τότε μάλιστα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο χρειάζονται χρήματα, καὶ περισσότερα παρ' ὅσα ἡ Ἀγγελικὴ ἠδύνατο νὰ εὔρῃ, ἐὰν ἤθελε νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ἐμέ. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἐργασία δι' ἐκπεπτωκότα εὐγενῆ. Τὸ χαρτοπαίγιον μόνον καὶ ἐπειτὰ ὁ οἶνος, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τις ἐπὶ τινὰς ὥρας πάσης φροντίδος. Ἐν Ἀμερικῇ ἤθελεν εἰσβαῖ ἱσως ἀντάξιον τοῦ κόπου νὰ κατεργάζηται τις λίθους μὲ χεῖρας τραχείας. Ἀλλ' ἕως ἐκεῖ ὁ δρόμος εἶναι μακρὸς.—Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἐνοχλήσω περισσότερον, κύριε. Δὲν ἔχω δὲ ἀνάγκην σοφῶν συμβουλῶν. Χαίρετε!»

Ἐχαιρέτησε καὶ ἔγεινεν ἄφαντος ὑπὸ τὸν ἐρυθρὸν φανόν.

I. M.

Ἐπὶ συνίχθαι.

Παράδειγμα φιλοπάτριδος ἀφοσιώσεως.—Ὅτε ὁ ἐκ τῶν φιλικῶν Ἀριστείδης Παπᾶς, ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν Μιλόσην, συνελήφθη ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἀστυνομίας, ἐγένετο αὐτόχειρ ἀφοῦ κατέστρεψε τὰ ἔγγραφα ὧν ἦτο κομιστής.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Καταγωγή, γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν Βλάχων.

Μεταξὺ τῶν λαῶν ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ἔμειναν ὑποκαίμενοι ὑπὸ τὸ Ὄθωμανικὸν σκῆπτρον, τουτέστι τῶν Μολδαβῶν, Βουλγάρων, Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων, ἀπάντων τούτων χριστιανικῶν λαῶν, εἶναι καὶ οἱ Βλάχοι.

Οἱ Βλάχοι, ὡς καὶ οἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν συγγενεῖς Μολδαβοὶ, εἶναι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν Γετῶν καὶ Δάκων, λαῶν Θρακικοῦ γένους, ὅπερ ἦτο τὸ πολυπληθέστερον, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ε', 3), μετὰ τοὺς Ἰνδοὺς, κατοικησάντων ἐκεῖ ἐξ ἀπροσδιορίστων ἐκατονταετηρίδων.—Τὴν Θρακικὴν γλῶσσαν τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἰστροῦ Δάκων καὶ Γετῶν κατεπόντισεν ἡ Ῥωμαϊκὴ, ἀφοῦ ὁ Τραϊανὸς πολέμησας (101-107 ἐκ Χρ.) τοὺς λαοὺς τούτους κατέστρεψε καὶ ὑπέταξεν αὐτοὺς εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον. Ἀποικίαι Ῥωμαϊκαί, νόμοι Ῥωμαῖκοι καὶ κυβέρνησις ἐξήπλωσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Δακίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξήλειψαν τὴν φυσικὴν καὶ ἐγγώριον. Προσέλαβεν αὕτη πολλὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσσης ὕλην, διετήρησεν ὅμως τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἰδικῆς της, καὶ ἐν γένει κατὰ τοὺς τύπους καὶ τὴν σύνταξιν της μετεχειρίσθη τὴν Θρακικὴν

της ιδιότητάς του ὅπερ εἶχεν ἀρχίσει πολὺ πρῶτον νὰ γίνηται εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστροῦ λαούς.

Οἱ οὗτοι οἱ λαοί, οἱ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δηλονότι κρατούμενοι, ὀνομάζονται κοινῶς ὀνόματι Βλάχοι. Ἡ ἀρχὴ ὅμως τοῦ ὀνόματος τούτου ἐγένετο εἰς τοὺς Δάκους, ἔπειτα δὲ μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστροῦ λαούς. Τοὺς ὀνόμασαν δὲ οὕτως οἱ ἐν τῇ Τρανσυλβανίᾳ κατοικοῦντες Γερμανοί, (ὡς ἔκρινεν ἀνὴρ φιλολόγος καὶ σοφὸς πρὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν),¹ οἵτινες διὰ τὴν Ῥωμαϊζούσαν γλῶσσάν των ὑπελάμβανον αὐτοὺς Ἰταλούς. Τούτους δὲ οἱ μεσημβρινοὶ Γερμανοὶ ὀνόμαζον Βάλλους ἐκ τῶν πλησιωχόρων των Ἰταλῶν, οἵτινες ὀνομάζοντο Βάλλοι (Γάλλοι ἐντὸς Ἀλπεων).² Οἱ δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετοικήσαντες Γάλλοι ὀνομάσθησαν Βάλλοι (Walli) ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, λέγω τοὺς Ἀγγλοσάξωνας, καὶ ἡ χώρα των Βαλία (Walia καὶ Ἀγγλιστὶ Walis) καὶ τὴν σήμερον τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ Βαλλικὴν (Wallische). Ἐκ τοῦ Βάλλος λοιπὸν ἔγινε κατὰ μὲν τὴν προφορὰν τῶν Γερμανῶν Βάλλ ἢ Βαλάχ (Wal, Wallach), κατὰ δὲ τὴν τῶν Σλάβων Βλάχ (Wlach) καὶ ἐκ τούτου Βλάχος. Κυρίως ὅμως οὗτοι, οὔτε Βλάχοι, οὔτε Ῥωμαῖοι εἶναι, ἀλλ' οἱ μὲν εἶναι Δάκοι, οἱ δὲ Μακεδόνες, οἱ δὲ Θετταλοὶ, οἱ δὲ Ἕλληνες.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.

Ὀλίγον ἔξος καὶ ὀλίγα λάχανα κερδαινόμενα διὰ τῆς ἐργασίας, εἶνε γλυκύτερα καὶ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ἀρνίου, ἅτινα δωρεῖται ὁ δήμαρχος. (Ἀπόφθεγμα Περσικόν).

Πρὸς σαφὴ ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀποφθέγματος τῶν Γάλλων: Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas, ἥτοι ὅτι συνορεύουσι τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ γελοῖον, καταλλήλота νομίζομεν τὰ κατωτέρω δύο παραδείγματα.

Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΥΨΗΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΛΟΙΟΝ

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σουλτάν-Σελίμ Α' ἀναγινώσκεται ἡ ἐπομένη ἀπλῆ, ὠραία καὶ σύντομος ἐπιγραφή: «Ἐν ἔτει 926 ὁ Σελίμ μετέβη εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν, ἀφελὲς τὴν ἐγκόσμιον τῷ Σουλταϊμάν.»

* *

Ἐν τῷ νεκροταφείῳ Πειραιῶς, ἐπὶ τινος τάφου, ἀναγινώσκεται τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον:

Ἐδῶ εἰς τοῦτον, ἄνθρωπε, τὸν τάφον ὅπου βλέπεις

Ἐν μέσῳ τόπου θλιβεροῦ,

Κοιμάται, ἀναπαύεται, ὁ Γιαννακὸς Τσελέπης

Κ' ἡ σύζυγός του ἡ Φλωροῦ.

Ἀφῆσας τὴν πατρίδα του Θετταλομνηστῖαν

Μὲ σίδηρον ὠπλίσθη,

Κ' εἰς τῆς ἐπαναστάσεως τὴν ξάλην τὴν ἀγρίαν

Ἐνδόξως ἠγωνίσθη.

1. Ἰωάννης Λεὺγγλάντιος ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσῃ Πανδέκτῃ τῆς τουρκικῆς ἱστορίας.

2. Διότι ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα μεταβάλλει τὸ Γ ἐπὶ πολλῶν κυρίων καὶ ἐθνικῶν ὀνομάτων εἰς W ἢ B, οἷον Βιλίμερος, Γιλίμερος (Wilimer ἀντὶ Gillimer), Βέλφιοι, Γουέλφιοι.

Κατόπιν εἰς τοῦ Πειραιῶς τὴν γῆν οἰκοδομήσας
Πρῶτος οἰκίαν ἐκλεκτὴν,
Καὶ μετὰ τῆς συζύγου του ἑνδεκα χρόνους ζήτας
Διέπρεπεν εἰς ἀρετὴν.

Τὴν σύζυγόν του ἔξαψα ὁ Θάνατος φρυάττων
Ἀφῆρπασεν ὡς ὄσμη.

Τὴν ἠκολούθησεν εὐθὺς καὶ τὸρα τὰ ὀστὰ των
Κοιμῶνται σ' ἓνα μνήμα.

Τὸν τάφον ὅπου κείτεται αὐτὸς καὶ ἡ πίστις του,
Ἐγείρουν μετὰ στεναγμῶν,
Νικόλαος καὶ Ἀδγέρης, οἱ ζῶντες ἀδελφοὶ του,
Εἰς τὴν κοιλάδα τῶν κλαυθμῶν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*. Ἡ εὐτυχία εἶνε ἡ σφαῖρα ἣν τὸ παιδίον διώκει ἐφ' ὅσον κυλίσταται καὶ λακτιζει ἄμα σταματήσει.

*. Μόνον οἱ οὐδὲν ἔχοντες εἶνε ἔτοιμοι νὰ μοιράσωσιν ἀδελφικῶς τὰ πάντα.

*. Ὁ ἐπιμελὴς φροντίζων νὰ μὴ δώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους οὐδεμίαν ἀφορμὴν κακολογίας τοῦτο μόνον κερδαίνει, ὅτι ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ τὸν συκοφαντήσωσι.

*. Ἡ παροχὴ συμβουλῶν τοῦτο ἔχει τὸ καλόν, ὅτι διασκεδάζει τὸν παρέχοντα καὶ εἰς οὐδὲν ὑποχρεοῖ τὸν λαμβάνοντα τὴν συμβουλὴν. (Ἀλφόνσος Κάρ).

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς ὀδονταλγίας.

Εἷς τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν ἀγγέλλει ἡμῖν τὸ ἀκόλουθον ἀπλούστατον κατὰ τῆς ὀδονταλγίας φάρμακον: Λάβε τεμάχιον χάρτου R gollot (εὐρίσκεται εἰς ὅλα τὰ φαρμακεία), ἔσον ἐνὶ πενταλέπτῳ, βύθισον αὐτὸ ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος, καὶ θέσε το ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς παρειᾶς, πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ πάσχοντος ὀδόντος. Κράτησον τὸ καυστικὸν τοῦτο φάρμακον ἐπὶ ἐν τέταρτον περίπου τῆς ὥρας μετὰ τοῦ μανδηλίου καὶ ἐπανάλαβε διὰ δευτέραν φορὰν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει ἀτελοῦς ἀποτελέσματος. Σπανιώτατα ἐν τούτοις νὰ μὴ ἀρκέσῃ μία μόνη χρῆσις.

Ὁ ἔχωρ ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω... ὁ δὲ πάσχοντας ὀδόντας ἐπωφεληθήτω!

Ἡ πρὸς τὸ θεῖον πεποιθήσις εἶνε ἐν τῶν ἰσχυροτέρων παντὸς ἔθνους ἠθικῶν ἐλατηρίων· ἀλλ' ὅταν ἡ πεποιθήσις αὕτη καταντήσῃ εἰς τὴν ὑπερβολὴν τοῦ νὰ αποκλείῃ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, καὶ νὰ λησμονῇ τὸ ἀρχαῖον πάτριον ἡμῶν παράγγελμα «σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει», τὸ θεῖον ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ αὐτοῦ εἰμπορεῖ νὰ σώσῃ ἅπαξ ἢ δις τὸ ἔθνος τοῦτο, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐγκαταλιμπάνει αὐτὸ εἰς τὴν τύχην του· διότι τὸ θεῖον τιμωρεῖ, δὲν βραβεύει τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ἀφροσύνην.